

RASNI IDENTITET I GENERACIJSKE TRAUME U ROMANIMA SVE ŠTO VAM NIKAD NISAM REKLA CELESTE NG I MOJA NESTALA POLOVICA BRIT BENNETT

Maljković, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:191842>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

RASNI IDENTITET I GENERACIJSKE TRAUME U
ROMANIMA *SVE ŠTO VAM NIKAD NISAM REKLA*
CELESTE NG I *MOJA NESTALA POLOVICA* BRIT
BENNETT

KATARINA MALJKOVIĆ

SPLIT, 2024.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Povijesti umjetnosti

**RASNI IDENTITET I GENERACIJSKE TRAUME U
ROMANIMA *SVE ŠTO VAM NIKAD NISAM REKLA* CELESTE
NG I *MOJA NESTALA POLOVICA* BRIT BENNETT**

Studentica:

Katarina Maljković

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Gordana Galić Kakkonen

Split, 2024.

SADRŽAJ

1	UVOD	1
2	POSTKOLONIJALNA KNJIŽEVNA TEORIJA.....	4
3	<i>PASSING</i> KNJIŽEVNOST	12
4	GENERACIJSKE TRAUME.....	18
5	ODNOS PREMA MANJINAMA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA	21
6	CELESTE NG – <i>SVE ŠTO VAM NIKAD NISAM REKLA</i>	28
6.1	Karakterizacija likova	32
6.2	Rasni identitet.....	34
6.3	(Među)generacijske traume.....	41
7	BRIT BENNETT – <i>MOJA NESTALA POLOVICA</i>	45
7.1	Karakterizacija likova	49
7.2	Rasni identitet.....	51
7.3	Generacijske traume	56
8	USPOREDBA ROMANA	59
9	ZAKLJUČAK	63
	LITERATURA	65
	Sažetak	73
	ABSTRACT	74

1 UVOD

Posljednjih desetljeća pojavio se značajan broj utjecajnih pisaca koji u svojim djelima tematiziraju probleme rasnoga identiteta i generacijske traume. Dobar su primjer Celeste Ng i Brit Bennett, čiji su romani predmet analize u ovom diplomskom radu. Obje autorice ulažu značajan napor kako bi istražile utjecaj društvenih normi na pojedince i obitelji, naglašavajući pritom povijesno naslijeđe, ali i osobni izbor.

Celeste Ng je američka spisateljica kineskoga porijekla koja se proslavila romanima *Sve što vam nikad nisam rekla* i *Mali požari posvuda*.

Brit Bennett je američka spisateljica koja je privukla pažnju javnosti već svojim prvim romanom *The Mothers* koji je dobio visoke ocjene kritike. Svojim drugim romanom *Moja nestala polovica* dospjela je pak na bestseler ljestvicu *New York Timesa*.

Cilj je ovoga diplomskog rada kroz analizu likova, fabule i američke povijesti u romanima *Sve što vam nikad nisam rekla* i *Moja nestala polovica* uputiti na kontekst rasnoga identiteta i (među)generacijskih, povijesnih i obiteljskih trauma koje, kako kroz povijest tako i danas, oblikuju pojedinačne identitete. Četvrto poglavlje stoga je posvećeno problemu traume.

Analizirani romani u isto su vrijeme i vrsta društvenoga komentara, odnosno kritike odnosa prema manjinskim skupinama u američkom društvu, čemu je posvećeno peto poglavlje rada. Njihovim ponnim proučavanjem razotkrivamo i razumijevamo složene veze između prošlosti i sadašnjosti, individualnoga i kolektivnoga, rasvjetljavajući pritom dubok i trajan utjecaj traumatskih događaja i društvenih normi na živote likova. Promatrajući kako rasni identitet biva oblikovan (među)generacijskom traumom i obratno, shvaćamo da su ti fenomeni povezani i ovise jedan o drugom.

Rad počiva na teorijskim načelima postkolonijalne teorije i kritike koja se isprva temeljila na proučavanju književnosti bivših kolonijalnih zemalja, s naglaskom na istraživanju njihova odnosa prema (bivšim) kolonizatorima te na vlastitoj književnosti i kulturi. Međutim, s vremenom je interes postkolonijalne teorije i kritike evoluirao i okrenuo se k promatranju i istraživanju različitih oblika odnosa koje bivše kolonizirane zemlje imaju kako prema svojim

nekadašnjim kolonizatorima tako i prema samima sebi. U ovom se radu pritom naglašava specifična pozicija američke povijesti, a onda i književnosti.

U prvom redu značajni su radovi Frantza Fanona, Homija K. Bhabhe i Edwarda Saida, koji su u književnu teoriju uveli važne termine poput *postkolonijalizam*, *drugost* i *hibridnost*. Ovi termini – poglavito termin *drugosti* – iznimno su važni za analizu djela u diplomskom radu jer sagledavamo kako se književno artikulira i problematizira *drugost* u djelima Celeste Ng i Brit Bennett. To činimo sagledavajući likove i njihove međusobne odnose. Kroz ovaj pristup možemo pokušati razumjeti ne samo odnos koji većinske kulture imaju prema manjinskim, već i odnos koji pripadnici manjinskih kultura imaju prema vlastitom identitetu. Koncept *hibridnosti*, kako samih likova tako i autorica koje žive u svijetu u kojem usklađuju vlastiti identitet i naslijeđe (prošlost i sadašnjost, obiteljsko i individualno) s društvenim normama, također je važan za analizu. Ng tako u svojoj knjizi piše o miješanoj kinesko-američkoj obitelji, dok u romanu Brit Bennett svjetloputa crnkinja „prolazi“ za bjelkinju.

Prelaženje – u engleskom originalu *passing* – još je jedan od ključnih pojmova u ovom diplomskom radu. U tom smislu važan je rad Ervinga Goffmana *Stigma: Notes on the management of a spoiled identity* (1963).¹ Cilj je uočiti elemente *passinga* u romanima (poglavito onome Brit Bennett kojem je to glavna tema), te razjasniti zašto i kako dolazi do toga fenomena kao i što on predstavlja unutar konteksta romana.

Priča o obitelji Lee u romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* počinje malo prije fatalnoga događaja koji im zauvijek mijenja živote. Ta promjena najavljena je uvodnim rečenicama: „Lydija je mrtva. Ali oni to još ne znaju“ (Ng, 2019: 7). Obiteljska kriza započeta tragičnim gubitkom kćeri i sestre očituje se kroz zamršene odnose i osjećaje koji su povezani s neispunjenim životnim očekivanjima, vlastitim željama i planovima te marginaliziranom pozicijom unutar društva u kojem članovi obitelji Lee žive – maloga američkog gradića sedamdesetih godina prošloga stoljeća – i kojem se nastoje prilagoditi; *gdje* se nastoje uklopiti.

Roman istražuje traume obitelji Lee te razmatra *drugost* (kao žene, kao imigranta, kao Azijca u bjelačkoj zajednici, kao djece iz miješanoga braka, kao *gay* osobe u sedamdesetima), traumatu rasizma i napuštenosti, gubitka vlastitoga *ja* i nemogućnosti samoostvarenja. Svaki

¹ Naslovi djela koja nisu prevedena i objavljena na hrvatskom jeziku navedena su na engleskom jeziku.

član obitelji vodi vlastitu unutarnju bitku, dok se bore s posljedicama Lydijine misteriozne i iznenadne smrti.

U romanu *Moja nestala polovica* Brit Bennett prikazuje više generacija jedne obitelji kroz nekoliko desetljeća, u prvi plan stavljajući živote blizanki Vignes: Desiree i Stelle. Blizanke su u potrazi za vlastitim identitetom i samoodređenjem u razdoblju visokih rasnih tenzija u Sjedinjenim Američkim Državama. Bennett istražuje fenomen *passinga* – odabira života kao pripadnika druge rasne skupine – kao i posljedica koje taj odabir nosi i tragove koje ostavlja u životima glavnih likova i njihovih potomaka. Bennett u djelu također istražuje generacijske traume i njihov utjecaj na obiteljske odnose, osobne izbore i, naposljetku, na sam koncept identiteta.

Stoga je najvažniji prinos ovoga diplomskog rada uočavanje strategija koje Ng i Bennett rabe u izgrađivanju svojih likova kako bi ih odvojile od postojanih književnih stereotipa. Cilj je uputiti na to da one stvaraju višedimenzionalne likove koji ne služe samo kao potpora bjelačkim likovima i „bjelačkim pričama“, već u središte stavljaju likove koji funkcioniraju kao predstavnici marginaliziranih skupina društva.

2 POSTKOLONIJALNA KNJIŽEVNA TEORIJA

Kolonijalizam djeluje globalno, prilagodljiv je kontekstu i višeslojan, pa je značenje pojma teško obuhvatiti jednom definicijom (Biti, 2000: 282). Stoga je i precizno značenje pojmova s kojima se često susrećemo u književnim raspravama zadnjih desetljeća kao što su *postkolonijalizam*, *postkolonijalna teorija* ili pak *postkolonijalna kritika* također teško iznijeti i objediniti u jednoj definiciji (Wisker, 2010: 310–311). Kako navodi Gina Wisker (2010: 310–311), prefiks 'post' implicira srodnost tih pojmova s pojmovima kao što su *postmoderna* ili *poststrukturalizam*. Međutim, i dalje se vode polemike o tome što točno označava sam pojam *postkolonijalizam*. Dok se oko *postmoderne* možemo složiti da je riječ o protuteži svemu što se smatra modernim, za *postkolonijalizam* nemamo jedinstven odgovor. Naime, Wisker drži da se prvo moramo pitati služi li postkolonijalizam kao protuteža kolonijalizmu, ili pak samo označava razdoblje nakon njega? (2010: 310–311) Upravo zbog toga, u teorijsko-kritičkim analizama nastoji se razlučiti koncept postkolonijalizma od postkolonijalnosti. Postkolonijalizam se odnosi na „skup teorija u filozofiji i književnosti koje se bave naslijeđem kolonijalizma“² i istražuju kako je kolonijalizam oblikovao suvremeni svijet, istaknuvši da taj utjecaj i dalje traje, dok se postkolonijalnost odnosi na stanje u svijetu, odnosno pojedinim društvima, koje je rezultat uglavnom negativnoga djelovanja kolonijalnih vlasti (Damnjanović, 2015: 76).

Pojam *postkolonijalizam* javlja se posljednjih desetljeća 20. stoljeća, otprilike 70-ih godina, u čemu su važnu ulogu imali autori poput Frantza Fanona, Gayatri Chakravorty Spivak, Billa Ashcrofta, Garetha Griffithsa i Helen Tiffin, Homija K. Bhabhe i Edward Saida koji kroz svoje radove razotkrivaju postojeća diskriminirajuća stajališta s naglaskom na ona koja pripadnici zapadnjačkih kultura imaju o pripadnicima drugih kultura, što u isto vrijeme predstavlja njihov čin otpora i pobune.

Istok i Zapad u toj igri nisu ravnopravni jer je Zapad u velikoj mjeri uspio nametnuti svoje vrijednosti i predodžbe kao univerzalno važeće, što je izazvalo otpor druge strane. Stoga je predmet proučavanja postkolonijalne teorije „odnos između kolonijalnosti i postkolonijalnosti

² „Postkolonijalizam“. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 19. 11. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49693>

u njegovim isprepletenim povijesnim, ekonomskim, ideologijskim, estetičkim i etičkim aspektima“ (Biti, 2000: 390).

Zajedničko je društvima koja su bila pod kolonijalnom vlašću to što su predodžbe, odnosno stereotipe, o njima i njihovim kulturama stvorili upravo kolonizatori. Ta je poveznica polazište postkolonijalnih teorija (Biti, 2000: 282). Postkolonijalna teorija u suvremenoj misli zauzima istaknuto mjesto jer istražuje „geopolitičke, društvene i psihološke posljedice kolonijalizma,“ a u isto vrijeme preispituje i neke od temeljnih pretpostavki na kojima počiva zapadno društvo (Biti, 2000: 282). Osim toga, bavi se i razotkrivanjem mehanizama koji su kroz povijest pojedinim europskim državama omogućili ogromnu moć i utjecaj diljem planeta (Damjanović, 2015: 76). Namjerno se koristi množina u izrazu 'postkolonijalne teorije' (ili kritike), upravo iz navedenih razloga. Zemlje koje su prošle kroz razdoblje kolonijalizma imaju dodirne točke ili iskustva te se na neki način mogu jedne s drugima poistovjetiti. Međutim, to ne znači da će ikada postojati jedna postkolonijalna teorija koja će moći obuhvatiti iskustva različitih zajednica. Pojam se koristi u množini kako bi se naglasilo da je riječ upravo o nizu teorija, a ne o jednoj apsolutnoj teoriji (Glavaš, 2012: 76). Iz praktičnih razloga ćemo se na pojam ipak referirati i koristiti ga u jednini, s potpunim razumijevanjem da on u sebi sadrži različite značenjske slojeve koje treba imati na umu kada se analiziraju djela koja svrstavamo u kategoriju postkolonijalnih djela.

S prethodno navedenim pojmovima u vezi su *antikolonijalizam* i *dekolonijalizacija*. Termin *antikolonijalizam* odnosi se na „političku borbu koloniziranih naroda protiv ideologije i praksi kolonijalizma“ (Wisker, 2010: 41–42). Nastaje kada se različiti pojedinci, aktivnosti i institucije udružuju u zajedničkom cilju borbe protiv kolonijalnih sila, a provodi se kroz politiku, književnost, školstvo i razne druge kulturne institucije (Wisker, 2010: 41–42). Jedan od takvih pokreta bio je, primjerice, *négritude* – pokret studenata Afrike i afričke dijaspore 1930-ih godina u Parizu koji su se borili protiv rasne diskriminacije.³

³ *Négritude* je pokret koji je nastao kao izraz revolta protiv povijesne situacije francuskog kolonijalizma i rasizma. Kod pokreta je bilo najvažnije poticati afričke pisce na istraživanje afričke prošlosti i podizanja svijesti o njoj. Pokret nastoji oživiti osjećaj ponosa u vezi afričkih kulturnih vrijednosti i naslijeđa. Težnja za oblikovanjem identiteta dijeljenjem zajedničke prošlosti postaje ključno obilježje postkolonijalne književnosti, a teže i reformirati školstvo koje je afričkoj djeci u školama bilo okrenuto kolonizatorima. (Britannica, 2023)

Dekolonijalizacija je „proces razgradnje kolonijalističkoga sustava“ tijekom kojeg kolonijalna sila slabi i naposljetku potpuno prestaje upravljati kolonijama i oslobađa ih⁴. Ovaj pokret ubrzao se tijekom 50-ih i 60-ih godina, nakon završetka II. svjetskoga rata. Na afričkom i azijskom kontinentu nastale su brojne neovisne države.⁵ Nekoliko ključnih događaja utjecalo je na proces dekolonijalizacije: kraj Francuske vlasti u Indokini, rat u Alžiru, kriza kolonijalizma u Africi te svrgnuće kralja Faruka s vlasti u Egiptu (Burzyńska et al., 2009: 606).

Multidisciplinarni pristup konceptu postkolonijalizma kontinuirano se razvija, te se upravo pod njegovim okriljem razvija i postkolonijalna kritika, i to pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća u okrilju pokreta dekolonijalizacije. U širem kontekstu, analiza postkolonijalne književnosti upućuje na istraživanje procesa, posljedica i iskustava europskoga kolonijalizma, ali i na proučavanje i reakciju na europski kolonijalizam od 16. stoljeća pa sve do danas (Burzyńska et al., 2009: 606). Jedan od pionirskih autora koji se bavio tim problemom još 50-ih godina bio je Frantz Fanon. Kolonijalno stanje je ono što, prema autoru, uzrokuje patološku podvojenost crnačkoga identiteta, jer on smatra da crnac odbacuje urođene attribute iz žudnje da dosegne bjelački ideal, koji mu je nedostižan te je držao da će se postkolonijalna književnost razvijati kroz tri faze: fazu usvajanja, fazu adaptiranja i majstorsku fazu (Fanon, 2004: 222). U fazi usvajanja afrički pisci teže stvaranju djela koja se uklapaju u europsku tradiciju i koja prihvaćaju autoritet postojećih europskih modela. U fazi adaptiranja oni te europske modele prilagođavaju vlastitim potrebama i sadržajima. To sada mogu činiti jer smatraju da su došli do razine gdje imaju pravo intervenirati u žanrovima koje su preuzeli iz europske tradicije. U majstorskoj fazi afrički pisci proglašavaju kulturnu nezavisnost. Oni formu sada u potpunosti prilagođavaju sebi i vlastitim potrebama te se više ne obaziru na postojeće. Kroz svoj rad, kolonijalni pisci su se osamostalili i usavršili zanat pa sada postavljaju vlastita pravila (Fanon, 2004: 223).

Glavni cilj postkolonijalne književne kritike jest osporavanje univerzalizma (Lešić i dr., 2007: 535). Važno je i propitivanje *statusa quo* prema kojem je zapadnjačka književna kritika

⁴ „Dekolonijalizacija“. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 16.6.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/dekolonijalizacija>.

⁵ „Dekolonijalizacija“. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 16.6.2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/dekolonijalizacija>.

smatrana bezvremenskom i univerzalnom. Ti vječni i univerzalni kriteriji koji su neupitno prihvaćeni zapravo nisu uključivali kulturne, regionalne i nacionalne aspekte. Uzornim djelima smatrala su se ona koja su napisali bijeli, muški autori i činila su književni kanon (Bloom, 1994). Postkolonijalna kritika kritizira tu praksu nastojeći srušiti eurocentričnu normu koja sve izvan zapadnoga kruga vidi kao *drugo*. Umjesto da djela koja su druga smatra manje vrijednima, postkolonijalna kritika u *drugosti* vidi izvor bogatstva (Lešić i dr., 2007: 535). Time se bavi i jedan od najvažnijih autora u kontekstu postkolonijalne teorije, Edward Said, koji je karijeru posvetio upravo istraživanju problema drugosti, te je u svojim analizama postavio Istok naspram Zapadu, Orijent naspram Okcidentu, smatajući da je pojam *Orijent* europski izum: „Orijent je gotovo i bio europski izum i od starine bijaše mjesto romance, egzotičnih bića, sjećanja i krajolika što kao duhovi progone, mjesto jedinstvenih iskustava. Sada se gubio; u stanovitom smislu on se dogodio, njegovo je vrijeme prošlo“ (Said, 1999: 7).

Pojmom *orijentalizam* obilježava se diskurs koji ima vlastiti vokabular, vlastite ustanove, stilove i znanost, te se njime izražavaju kulturne i ideološke težnje i stavovi. Kako navodi Said: „Orijentalizam je način mišljenja zasnovan na ontološkoj i epistemološkoj distinkciji između 'Orijenta' i (većinom) 'Okcidenta'“ (Said, 1999: 9). Said se odlučio za opreku Orijent – Okcident jer smatra da je Orijent, osim što je susjedan Europi, mjesto europskih kolonija, civilizacija, jezika, te da joj je i takozvani „kulturni suparnik“ – jedna od Europskih najprodubljenijih i najpovratnijih predodžaba o *Drugome* (Said, 1999: 7–8). Amerikanci i Europljani ne doživljavaju Orijent na jednak način, zbog različitih iskustava s narodima tamo, što utječe na emocije i asocijacije koje kod njih budi taj pojam (Said, 1999: 7–8).

Općenito prihvaćena definicija postkolonijalne teorije i kritike jest da se bavi književnošću zemalja koje su u prošlosti bile kolonizirane, pogotovo književnošću zemalja takozvanoga Trećeg svijeta (Wisker, 2010: 310–311). Kada govorimo o književnosti, važno je postaviti granice postkolonijalne književnosti. U tu kategoriju spada književnost nastala na prostoru bivših kolonija ili ona nastala u znaku otpora kolonijalizmu. Osim toga, Wisker drži da moramo odgovoriti i na pitanje je li to poseban tip književnosti ili pogled na književnost, to jest na određenu teoriju književnosti (Wisker, 2010: 310–311). U svakom slučaju, fenomen kolonijalizma u književnosti prikazan je na različite načine. Postkolonijalnu književnost koja je predmet analize postkolonijalne kritike pišu autori koji potječu iz zemalja koje su bile kolonije, s tim da naglašeno kritički pišu o temama kolonijalizma (Wisker, 2010: 40).

Međutim, moramo imati na umu da je često granica između autora koji žive u tim zemljama i onih koji iz njih potječu dosta zamagljena. O iskustvu kolonijalizma pišu ne samo autori koji žive u koloniziranoj zemlji, već primjerice žive u nekoj od Zapadnih zemalja, često upravo u zemlji bivšeg kolonizatora. Takve pisce nazivamo piscima iz dijaspore, o čemu je pisao Homi K. Bhabha, još jedan od ključnih autora kada je riječ o postkolonijalnoj teoriji i kritici, u svojoj knjizi *Location of Culture*. On napominje kako pisac iz dijaspore može nailaziti na poteškoće pri odvajanju od baštine kolonijalizma o kojoj piše kritički, i osjećaja marginalizacije. U takvom kontekstu dijaspora se shvaća kao nova lokacija s novom, hibridnom kulturom pri čemu se stara domovina često idealizira (Bhabha, 1994: 7).

Koncept dijaspore jedan je od ključnih pojmova koje je u postkolonijalnu teoriju i kritiku uveo Homi K. Bhabha. Dijaspore se veže za kolonijalizam jer se oba pojma odnose na fenomen preseljenja na drugo mjesto. Naime, brojna preseljenja kroz povijest bila su potaknuta upravo kolonijalizmom, prisilno (ropstvo) ili dobrovoljno (potraga za boljim životom), tako nastaju dijaspore (Bhabha, 1994: 53–55). Međutim, biti dijelom dijaspore često kod ljudi utječe na razvoj dvojnoga identiteta, što sa sobom donosi i osjećaje izgubljenosti i nepripadanja, jer njihov identitet uključuje nekoliko različitih kultura. Često uz to ide i oznaka drugosti te se zbog okoline ljudi dijaspore uglavnom osjećaju nepoželjnima (Wisker, 2010: 104). Bhabha smatra da je marginalnost označena drugošću te da dominantna kultura na drugu gleda kao na inferiornu, problematičnu jer odstupa od onoga što se unutar njezinih okvira smatra normalnim. Kako bi protumačio to stanje, Bhabha uspostavlja termin kulturna aproprijacija, koji se odnosi na usvajanje jedne kulture od strane druge kulture. U većini slučajeva to se događa tako da manjinske kulture preuzimaju elemente dominantne kulture, kako bi se što bolje u nju uklopili i da bi ih ona što prije prihvatila (Bhabha, 1994: 86). Treći važan Bhabhin pojam stoga je *hibridnost*. Autor ga je posudio iz prirodnih znanosti. Znanstveni izraz „hibrid“ odnosi se na organizam proizveden križanjem različitih organizama ili vrsta. Bhabha ga je prihvatio kako bi raspravljao o identitetima formiranim unutar odnosa između kolonijalnoga gospodara i podčinjenog. Slično znanstvenom konceptu, hibridizacija se u Bhabhinoj teoriji odnosi na pojavu novih identiteta koji nastaju miješanjem različitih kultura (dvije ili više njih) koje egzistiraju u neposrednoj blizini (Bhabha, 1994: 113–114). *Hibridnost* se, prema Bhabhi, suprotstavlja tvrdnjama o inherentnoj autentičnosti ili čistoći kultura koje često postaju politički argumenti za uspostavu hijerarhijskih odnosa u društvu i superiornost pojedinih kultura (Bhabha, 1994: 58–59). To možemo vidjeti u romanu Celeste

Ng *Sve što vam nikad nisam rekla*, u čijem je središtu obitelj u kojoj je otac James kineskoga porijekla, a majka Marylin je bjelkinja. Njihova djeca, kao djeca iz miješane obitelji, njeguju prvenstveno bjelački dio svoga identiteta kako bi se što uspješnije uklopili u pretežito bjelačko društvo, no vode unutarnju borbu s kineskim dijelom svoga identiteta s kojim su manje povezani, no i dalje su vidljivo *drugi*.

Pri analizi odabranih romana važno je uočiti kako se u njima artikulira i problematizira pitanje *drugosti* u zadanim društvenim kontekstima. Također, tu je i koncept *hibridnosti* jer likovi usklađuju vlastiti identitet i naslijeđe s društvenim normama, ali i *passinga* o kojem će se raspravljati u idućem poglavlju jer je ključno razjasniti zašto i kako dolazi do toga fenomena koji je pak osobito važan za tumačenje romana Brit Bennett *Moja nestala polovica*.

Kao što Milivoj Solar navodi u pogovoru knjige Gine Wisker (2010: 411–414) *Ključni pojmovi postkolonijalne književnosti*, u prikazu postkolonijalnih istraživanja posebno se trebaju uzeti u obzir nova istraživanja. Odluka o tome o čemu će pisati pisci postkolonijalne književnosti od ključne je važnosti. Iako već postoje brojna istraživanja na ovu temu te brojna tumačenja postkolonijalne književnosti i postkolonijalne književne teorije i kritike, ta područja i dalje nisu posve jasno definirana. Naime, postkolonijalna književnost nije nešto što je prolazno – u njoj se zrcale konflikti i dileme suvremenoga društva (Solar u: Wisker, 2010: 411–414). Važan prinos postkolonijalnoj teoriji i kritici dala je i Gayatri Chakravorty Spivak, „američka književna teoretičarka indijskoga podrijetla“ koja je 1988. godine objavila jedno od seminalnih djela postkolonijalne teorije – esej *Mogu li podčinjeni govoriti?*⁶ Izazovi s kojima se naslovni „podčinjeni“ moraju suočiti – svi koji su u društvu marginalizirani ili isključeni bilo društveno, politički ili kulturno – glavni su predmet istraživanja autorice u eseju. Cilj je uzdići glasove diskriminiranih i marginaliziranih skupina u društvu, kako bi se njihova iskustva predstavila unutar dominantnoga diskursa, osobito u kontekstu kolonijalnih i postkolonijalnih društava. U samom eseju, Spivak napominje kako je uzrok ovih izazova složena dinamika moći, predstavljanja i kulturne hegemonije (Spivak, 2011: 65– 163).

Bill Ashcroft 1989. godine piše djelo *The Empire Writes Back* s Garethom Griffithsom i Helen Tiffin. Ovo djelo prvi je poveći teorijski prikaz širokoga spektra postkolonijalnih tekstova i njihovoga odnosa prema većim pitanjima postkolonijalne kulture. U djelu, autori

⁶ „Spivak, Gayatri Chakravorty“. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 11. 2023. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57457>

otvaraju rasprave o međuodnosima postkolonijalnih književnosti, istražuju moćne sile koje djeluju na jezik u postkolonijalnom tekstu i pokazuju kako ti tekstovi sačinjavaju radikalnu kritiku eurocentrizma pojmovi književnosti i jezika. U samo središte svojih istraživanja stavljaju hibridnu književnost, nastalu prilikom miješanja domorodačkih jezika s engleskim jezikom (Ashcroft et al., 2002: 32). Biti kao slijepu točku njihova rada vidi to što zanemaruju pisce koji pišu na domorodačkim jezicima. Također, ne bave se onima koji u svojim djelima u fokus stavljaju vlastitu kulturu umjesto da direktno osporavaju kolonijalne kulture (Biti, 2000: 284).

Postkolonijalna teorija i kritika u američkom kontekstu imaju pomalo ambivalentnu poziciju. Naime, ranih 90-ih godina počinje se intenzivnije raspravljati o Sjedinjenim Američkim Državama u kontekstu postkolonijalnih studija koje su se usredotočile na primjenjivost *postkolonijalnoga* na Sjedinjene Američke Države. Djela, poput *Cultures of United States Imperialism* Amy Kaplan i Donalda E. Peasea iz 1993. godine, naglašavaju važnost imperijalizma za izgradnju američkog nacionalnoga identiteta. Prema Peteru Hulmeu, iako su Sjedinjene Američke Države „postkolonijalna zemlja“, one i dalje nastavljaju kolonizirati Ameriku, dovršavajući genocid nad domorodačkim stanovništvom (1995: 117–123).⁷ Povijest Sjedinjenih Američkih Država je složena te sadrži brojna sporna mjesta koja treba analizirati kada se primjenjuju postkolonijalne strategije čitanja američke književnosti (Schueller, 2004: 162–164). Analiza književnosti američkih doseljenika kroz prizmu postkolonijalne teorije i kritike trebala bi uvažiti kolonizatorsko nasilje koje vrše Sjedinjene Američke Države. Iz Hulmeove perspektive Amerika je postkolonijalna nacija ponajprije bjelačkoga američkog stanovništva. Međutim, kada uključimo Indijance, Meksičke Amerikance, Afroamerikance i Amerikance azijskoga porijekla kao sastavni dio Amerike, istraživanja unutar postkolonijalnih američkih studija značajno se mijenjaju (1995: 117–123).

Oslanjajući se na Hulmeov koncept postkolonijalizma kao trajnoga procesa odvajanja od kolonijalnoga naslijeđa, C. Richard King ističe „eurocentričnu pristranost“ postkolonijalne teorije te se zalaže za takozvano „procesualno razumijevanje“ (King u: Schueller, 2004: 171). Procesualni pristup ima za cilj ispitati procese koji dovode do promjene, uzimajući pritom u obzir vremensku dimenziju (Dawson, 214: 64). Postkolonijalna Amerika prolazi kroz procese kulturne transformacije tako da se odmiče od euroameričkocentričnoga narativa. Stoga

⁷ Vidi Schueller, 2004: 167–168

suvremena američka kultura zapravo reinterpreтира postkolonijalizam kroz prizmu promjene, decentralizacije i raseljavanja (Schueller, 2004: 167–168). U okviru postkolonijalnih studija trebalo bi naglašavati da se američka kulturna povijest sastoji od imperijalnih i kolonijalnih narativa na čijem su tlu uvijek postojali oblici otpora takvim tendencijama (Schueller, 2004: 171).

Novija istraživanje rase i etniciteta u SAD-u dijele se u dvije skupine koje počivaju na različitim premisama: školu „graničnosti“ i školu „postetniciteta.“ Škola graničnosti promovira način razmišljanja koji je duboko ukorijenjen u subalternom iskustvu kolonijalnosti i graničnih područja i promovira alternativne, dekolonijalne načine znanja, mišljenja i postojanja. Škola postetniciteta nastoji Ameriku učiniti utočištem za sve narode, bez obzira na rasu (Singh & Schmidt, 2000: 11). Iako ta podjela može imati stariju genealogiju, najbolje se može razumjeti u kontekstu „kulturnih ratova“ 1980-ih i 1990-ih. Uz to, za razumijevanje razvoja postkolonijalnih studija u američkom kontekstu važna su tri primarna područja interakcije između postkolonijalnih i američkih rasnih/etničkih studija: transnacionalizam, studije „bijelosti“ i feminizam (Singh & Schmidt, 2000: 11).

U kontekstu razumijevanja dvaju romana na čijoj analizi počiva ovaj diplomski rad, posebice su zanimljiva istraživanja Mae Henderson i Sau-ling C. Wong. Henderson daje komparativnu povijest crnačkih studija 1960-ih i 1970-ih i smatra da svaki valjani narativ unutar kulturalnih studija u Sjedinjenim Američkim Državama mora stvoriti mjesto za crnačke studije (Singh & Schmidt, 2000: 12).

U pogledu azijsko-američkih studija, Sau-ling C. Wong povezala je u svojim radovima kritike nacionalizma s postkolonijalnom teorijom. Istražujući književnost kroz prizmu postkolonijalne teorije i kritike, tvrdi da su potrebne višestruke strategije – kako u izgradnji zajednice tako i u učenju – kako bi se naglasila jedinstva i razlike azijsko-američkih iskustava i kultura (Singh & Schmidt, 2000: 13).

3 *PASSING* KNJIŽEVNOST

U svom djelu *Pretvaranje* (u originalu *Passing*) objavljenom 1929. godine, spisateljica Nella Larsen pripovijeda o dvjema prijateljicama iz djetinjstva, mladim crkinjama svjetlije puti, koje se ponovno susreću nakon mnogo godina. Clare je udana za bijelca i živi životom bjelkinje, prikrivajući svoju stvarnu rasnu pripadnost, dok se Irene deklarira kao crkinja, ali prema potrebi također prihvaća ulogu bjelkinje.

Radnja romana uglavnom je smještena u njujorškoj četvrti Harlem tijekom 1920-ih godina. Sam naslov odnosi se na praksu *passinga*, to jest rasnoga „pretvaranja“ koja je ključni element romana. Dakle, glavni likovi Claire i Irene crkinje su svjetlije puti koje, u nadi da će im to olakšati život, odluče „pretvarati se“ kao bjelkinje. Katalizator tragičnih događaja u romanu upravo je Clarein pokušaj da se „pretvara“ kao bjelkinja pred svojim bijelim suprugom.

U jednom dijelu kaže:

Znaš, Rene, često se pitam zašto više crkinja, cura kao što ste ti, Margaret Hammer, Esther Dawson i još mnogo drugih, nije prešlo na drugu stranu. To je nevjerovatno lako. Ako si taj tip, potrebno je samo malo hrabrosti (Larsen, 2022: 27).

Larsenino istraživanje složenih rasnih i društvenih odnosa koji prožimaju djelo inspirirano je njezinim osobnim iskustvima i doživljajima kao žene miješane rase – majka joj je bila bjelkinja podrijetom iz Danske, dok se za njezina oca smatra da je bio crnac s Kariba. Otac je nestao ubrzo nakon njezina rođenja, a majka joj se preudala za bijelca i rodila još jednu kćer (Morris, 2015). U gradu obilježenom sve snažnijom segregacijom i rasnom napetošću, jedina četvrt u kojoj je ova mješovita obitelj mogla u miru živjeti bila je kolokvijalno zvana *Red Light District*. Međutim, kada se 1907. godine Larsenina obitelj preselila u potpuno bjelačko susjedstvo, Nella je ostala sama (Morris, 2015). Ovo iskustvo utjecalo je na kasniji Larsenin rad, u kojem se fokusira na fikciju o ženama koje su uvijek između crnoga i bijeloga – presvijetle da budu crne te pretamne da budu bijele (Morris, 2015). Nella Larsen tragala je za mjestom gdje će pripadati: nije bila bijela poput majke i sestre, no nije se mogla povezati ni s crnačkom kulturom jer je nije imala od koga naučiti.

Svojim djelom *Pretvaranje*, Larsen ukazuje na učestalu praksu tijekom 19. i ranoga 20. stoljeća kada su se mnogi Afroamerikanci „pretvarali“ kao bijelci. Razlozi su za tu praksu

različiti i brojni, no zajedničko im je jedno – nada u bolji život. Međutim, iako likovi u romanu smatraju da je jednostavno „proći“ te da za to treba „samo malo hrabrosti,“ stvarnost je itekako drugačija. Osobe koje su se odlučile na taj korak morale su ostaviti svoje domove, obitelji, prijatelje, poslove – cijeli svoj identitet. Odluka je ovisila o odmicanju od crnačkoga identiteta, okrećući mu leđa, i bila je iznimno riskantna. Oni koji su se odlučili na taj potez morali su uspostaviti potpuno novi identitet, izolirati se od ostalih, u stalnom strahu od otkrivanja te žala za onim što su ostavili iza sebe. Sada, zaista, nisu pripadali nikamo: jedan identitet su odbacili, zakopali ga duboko u sebi, dok su drugi izmišljali, igrali ulogu.

Passing se definira na različitim razinama ovisno o vezi između kulture i rase. Sam čin takozvanoga „prelaska“ ili „pretvaranja“ proistječe iz duge povijesti rasnoga ugnjetavanja tijekom koje su crnci bili potlačeni, u ropskom položaju. Čin prelaska može se definirati kao „vanjsku percepciju bijelca – privilegija, moć i građansko članstvo koje se daje nekome tko je kao takav priznat,“ (McKeon, 2014)⁸ što je bijelcima bilo omogućeno, ali crncima ne (Maas Rue, 2022: 7–8). Dakle, ključno je analizirati motive i posljedice toga čina.

Definicija *passinga* izvedena je i iz djela Ervinga Goffmana *Stigma: Notes on the management of a spoiled identity*, u kojem on objašnjava da je *passing* zapravo upravljanje neotkrivenim diskreditirajućim informacijama o sebi (1963: 42). Konceptualizacije *passinga* fokusiraju se ne samo na činjenicu da je pojedinac obdaren nekom vrstom diskreditirajućih informacija o sebi – kako ih naziva Goffman – već i da te informacije nisu otkrivene drugima koju promatraju ili komuniciraju s tom osobom. Goffman teoretizira da društvo koristi kolektivne karakteristike društvenih grupa kako bi definiralo odnos prema pojedincima za koje se smatra da su članovi tih grupa. Ovaj „društveni identitet,“ kako ga je nazvao, sastoji se od osobnih i strukturnih atributa koji su izvedeni u kontekstu društvenih okruženja. Kada je pojedinac obdaren nedostatkom ili nedostatkom koji ima „više ili manje trajne karakteristike, za razliku od raspoloženja, osjećaja ili namjera,“ on to svojstvo naziva stigmom (1963: 43).

Goffmanova najupečatljivija zapažanja sadržana su u njegovoj analizi *passinga* i tereta koji se time stavlja na pleća marginalizirane osobe. Iako im je materijalno bolje, pojedinci su i dalje ranjivi na moguće otkriće prirode njihove stigme, zbog čega plaćaju visoku psihološku

⁸ U originalu: “If white people can’t actually tell who is white and who isn’t, whiteness is exposed as simply the external perception of being white — the privilege, power, and civic membership afforded to someone recognized as such. This is white supremacy in practice.” Autorica je za potrebe ovoga rada prevela sve citate s engleskoga jezika.

cijenu koja uključuje povišenu razinu tjeskobe, jer žive život koji se može srušiti u svakom trenutku (Goffman, 1963: 87). Također, kada „prolaze“ kao pripadnici većine, nužno moraju i sami izražavati negodovanje većine prema diskreditiranim manjinama, pritom bivajući i sami uvrijeđeni. Naposljetku, prisiljeni su u svakom trenutku biti na oprezu kako njihove tajne ni slučajno ne bi bile otkrivene (Goffman, 1963: 82–83).

Već u svojoj ranijoj knjizi *The Presentation of Self in Everyday Life*, objavljenoj 1956. godine, Goffman daje detaljan opis i analizu tog procesa i njegova značenja u društvenoj interakciji. Goffman drži da se pojedinci predstavljaju u skladu sa situacijama kako bi se uklopili u normativna očekivanja u datom kontekstu i izbjegli stigmatizaciju (Goffman, 1956: 12). Koristeći dramaturški pristup, Goffman se u svojoj studiji bavi načinom prezentacije koji koristi glumac i njegovim značenjem u širem društvenom kontekstu. Interakcija se promatra kao izvedba oblikovana okolinom i publikom, konstruirana kako bi drugima pružila dojmove koji su u skladu sa željenim ciljevima glumca (Goffman, 1956: 17).

Proces uspostavljanja društvenoga identiteta blisko je povezan s konceptom „fronta.“ Goffman opisuje front kao dio izvedbe pojedinca koji u društvu vrši ulogu za koju misli da je prihvatljivija od njegova stigmatiziranoga položaja (Goffman, 1956: 22). Front djeluje kao sredstvo standardizacije, dopuštajući drugima da razumiju pojedinca na temelju projiciranih karakternih osobina koje imaju normativno značenje. Ono što se predstavlja društvu uspostavlja odgovarajuću „postavu,“ „izgled“ i „način“ za društvenu ulogu koju preuzima glumac koji je, kako bi se uvjerljivo prezentirao, prisiljen ispuniti dužnosti koje mu nalaže društvo i pripočeti aktivnosti i karakteristike uloge drugim ljudima na dosljedan način (Goffman, 1956: 27)

Pritisak idealiziranoga ponašanja najjasnije se vidi upravo kod marginaliziranih ljudi koje njihova različitost u društvu tjera u „diskreditirane“ ili „diskreditabilne“ skupine, na temelju njihove stigme (Goffman 1963, 42). Dakle, Goffman drži da pojedinci mogu odlučiti igrati očekivane uloge u smislu seksualne orijentacije i rodnoga identiteta kako bi povećali vlastiti ulog i izbjegli stigmatizaciju i eventualnu štetu, na poslu i u privatnom životu, te taj koncept naziva *passing* (Goffman 1963, 42).

Gayle Wald sugerira da *passing* služi za „rasvjetljavanje složenih pitanja izvedbe (kako „radimo“ tko „jesmo“), znanja (kako „znamo“ tko „jesmo“) i autentičnosti (kako se

potvrđujemo ili dobivamo potvrdu za to tko “jesmo” (Maas Rue, 2022: 7–8)⁹. *Passing* se shvaća kao praksa koja se odnosi na vanjsku percepciju pojedinčeva postojanja u svijetu, jer je upravo ta percepcija ono što utječe na njegove unutarnje motive (Maas Rue, 2022: 7–8)¹⁰.

U svojoj knjizi *Scenes of Subjection: Terror, Slavery, and Self-Making in Nineteenth-Century America (Race and American Culture)*, Saidiya Hartman govori o „izvođenju crnačkoga identiteta“ (u originalu: *performing blackness*):

Važno je upamtiti da je pojam *blackness* ovdje definiran u smislu društvenog odnosa, a ne identiteta; stoga *blackness* uključuje subjekte koji su normativno definirani kao crnci, odnose između crnaca, bijelaca i drugih te prakse koje proizvode rasne razlike. *Blackness* označava društveni odnos dominacije i odbojnosti i potencijalno odnos ispravljanja i emancipacije; to je osporavana figura u samom središtu društvene borbe (Hartman, 2010: 57).¹¹

Međutim, rasizam i predrasude ne zadržavaju se samo na razini međurasnih tenzija. Unutar crnačke zajednice postoje predrasude povezane s nijansama kože koje utječu na odnos prema pojedincu, posebno prema crnim ženama. Postoji spektar tonova kože od svjetlijih do tamnijih te se među Afroamerikancima neke nijanse smatraju prihvatljivijima od drugih. Povijesna istraživanja pokazuju da Afroamerikanci sa svjetlijim tonovima kože imaju manje društvenih barijera ne samo u bijeloj Americi ili među rasama, već i među samim Afroamerikancima (Mathews i Johnson, 2015: 250). Ova unutarrasna diskriminacija naziva se *kolorizam*, a termin je koji je skovala spisateljica Alice Walker 1982. godine (Mathews i Johnson, 2015: 250).

Oponašanje bijelaca nije samo usmjereno prema postizanju pozitivnih društvenih rezultata, već predstavlja dodatni sloj zaštite od diskriminacije i nasilja koje dolazi od bijelaca. Iako danas Afroamerikanci sa svijetlim tenom nisu nužno druga rasa, oni i dalje imaju ono što se smatra povlaštenim tretmanom u društvu. Osobe tamne puti pate od primarne i sekundarne marginalizacije – to jest, Afroamerikanci s tamnom kožom dobivaju negativan

⁹ U originalu: “Passing studies, therefore, analyzes the motivations and effects of passing in action or, as Gayle Wald describes, serves to illuminate complex questions of performance (how we ‘do’ who we ‘are’) knowledge (how we ‘know’ who we ‘are’), and authenticity (how we validate ourselves or receive validation for who we ‘are’).“

¹⁰ U originalu: “Passing studies, therefore, analyzes the motivations and effects of passing in action or, as Gayle Wald describes, serves to illuminate complex questions of performance (how we ‘do’ who we ‘are’) knowledge (how we ‘know’ who we ‘are’), and authenticity (how we validate ourselves or receive validation for who we ‘are’).“

¹¹ U originalu: “It is important to remember that blackness is defined here in terms of social relationality rather than identity; thus blackness incorporates subjects normatively defined as black, the relations among blacks, whites, and others, and the practices that produce racial difference. Blackness marks a social relationship of dominance and abjection and potentially one of redress and emancipation; it is a contested figure at the very center of social struggle.“

tretman zbog svoje rase (što je primarna marginalizacija), kao i zbog boje svoje kože (sekundarna marginalizacija, ovaj put unutar vlastite rase) (Hochschild i Weaver, 2007: 643–670). Hijerarhija boja negativno ocjenjuje tamniji ten, što utječe na percepciju, kako institucionalno tako i na osobnom planu. Iako taj oblik diskriminacije može utjecati i na muškarce i na žene afričkoga podrijetla, izraženiji je štetan utjecaj na afroameričke žene. Istraživanja pokazuju da boja kože utječe na žene u domeni ideala ljepote, odabira partnera te društvenoga i socioekonomskoga statusa. Nadalje, može negativno utjecati na mentalno stanje i samopouzdanje žena već u predškolskoj dobi (Mathews i Johnson, 2015: 250).

Deborah McDowell u svojoj knjizi *The Changing Same: Black Women's Literature, Criticism, and Theory* razmatra karakteristike tradicionalnih *passing* romana:

Glavna protagonistkinja, mulatkinja, nastojeći izbjeći ograničenja postavljena predrasudama o rasi u Sjedinjenim Državama, odlučuje prijeći granicu rase i prihvatiti bijeli identitet, što je prijevara puna tjeskobe i često biva razotkrivena. Nakon što je naučila da život na drugoj strani nije bez vlastitih poteškoća, ona počinje cijeniti crnački život i kulturu te se vraća 'kući', psihički ako ne i fizički, u crnačku zajednicu i prihvaća njezine vrijednosti (McDowell, 1995: 65).¹²

Iako postoje odstupanja u fabuli, opći obrazac *passing* romana kakvim ga opisuje McDowell pomaže u istraživanju teme izbora unutar *passing* književnosti (McDowell, 1995: 65). Dok u *passing* književnosti uglavnom protagonist sam bira čin prijelaza, u romanu Brit Bennett netko drugi treba glavnu protagonisticu zamijeniti za bjelkinju prije nego što se ona postupno odluči za čin „prijelaza.“

Ng pak u romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* ne koristi šablonu *passinga* kako je opisana, ali se likovi djece obitelji Lee svejedno nose s podijeljenim identitetom zbog svoga miješanog podrijetla, te je važno pitanje kako ih percipira okolina: kao bijelce, ili kao ljude kineskoga podrijetla. Također, ocu obitelji Lee važno je da se uklope i „prođu“ unutar bijeloga društva, za čijim prihvaćanjem žudi.

Bennett u romanu *Moja nestala polovica* razmatra ideju *passinga* i s njom povezane društvene privilegije u samoprozvanom „poslije-rasnom“ svijetu. Ideja i značaj *passinga* djelomično su posljedica razvoja „post-rasne“ svijesti koja nije uvijek podržavala ovu tematiku. S društvenim promjenama dolazi do evolucije i prihvaćanja fenomena *passinga*, što

¹² U originalu: “A mulatta protagonist, seeking to avoid the constraints of color prejudice in the United States, decides to cross the color line and pass for white, a deception fraught with anxieties and frequently discovered. After learning that life on the other side is not without its difficulties, she develops an appreciation of black life and culture and returns 'home,' psychically if not physically, to the black community and embraces its values.”

omogućuje Bennett da u svom romanu obuhvati ne samo već poznate aspekte ove teme, već i nove, neistražene aspekte *passinga* poput spola, glume, i odnosa između blizanaca (Maas Rue, 2022: 12).

U konačnici, *passing* kao tema pomiče granice rasnih dihotomija, pogotovo onih proizvoljnih. Kao strategija u književnosti, omogućava radikalno eksperimentiranje unutar romaneskne strukture (Fabi, 2022: 165–178). Afroamerički pisci preuzeli su tragične likove mulata i reinteretirali ih, tako artikulirajući rasni imaginarij s naglaskom na crnačku perspektivu (Fabi, 2022: 165–178). Oni također koriste vidljivost bijelih likova kao paravan pomoću kojega u fabulu unose nove figure u američku književnost, a crnački narativi tako dolaze u prvi plan (Fabi, 2022: 165–178).

Prisvajajući ideju *passinga*, afroamerički pisci razotkrivaju sociopolitičku konstrukciju „rase.“ Time je uzdrmana dominantna ideja crnaštva, a populariziran je složeniji rasni imaginarij te crni likovi više nisu dvodimenzionalni i stereotipni (Fabi, 2022: 165–178). Autori sada u vlastite priče uvode samosvjesnije kritičke načine čitanja ne samo književnosti, već i šireg društvenoga okruženja u kojem i dalje predvladava rasizam (Fabi, 2022: 165–178).

4 GENERACIJSKE TRAUME

Povijesna trauma složen je kolektivni fenomen, a odnosi se na trajnu traumu koju je proživjela određena skupina pojedinaca koji dijele zajednički identitet, pripadnost ili životne okolnosti. Taj je koncept izvorno služio za opisivanje iskustava potomaka onih koji su preživjeli holokaust (Hankerson et al., 2022: 434–440). Povijesna trauma sastoji se od tri osnovne komponente: uključuje traumatski događaj ili ranjavanje; traumu kolektivno doživljava skupina ljudi, a ne pojedinci; traje kroz više generacija, tako da suvremeni članovi pogođene skupine mogu pokazivati simptome povezane s traumom čak i ako nisu te traume osobno doživjeli. Generacijski aspekt povijesne traume bio je predmet različitih istraživanja. Pritom su se koristili pojmovi kao što su „transgeneracijski“, „međugeneracijski“ ili „više generacijski.“ Također su uvedeni koncepti poput *soul wound* (hrv. rana na duši) ili *Post Traumatic Slavery Syndrome* (hrv. posttraumatski sindrom ropstva) kako bi obuhvatili kolektivnu traumu koju su doživjele marginalizirane skupine (Mohatt et al., 2014: 128–136).

Na primjer, odrasli Afroamerikanci koji se bore s depresijom svoje simptome ocjenjuju ozbiljnijima, često imaju dulji tijek bolesti te su u većoj mjeri onesposobljeni za normalan život, što možemo povezati s povijesnim traumama. Isto tako, istraživači upozoravaju na to da postoji manja vjerojatnost da odrasli Afroamerikanci dobiju odgovarajuće liječenje za njihovu depresiju. Te nejednakosti povezane su s društvenim, ekonomskim determinantama, kao i onih u njihovom okruženju poput niskih prihoda, nedostatne mogućnosti obrazovanja, neadekvatnoga stanovanja i nemogućnosti pristupa kvalitetnoj mentalnoj zdravstvenoj skrbi (Hankerson et al., 2022: 434–440). Studija iz 2018. godine pokazala je kako postoji dvostruko veća vjerojatnost da će afroamerička djeca u dobi od pet do 12 godina počinuti samoubojstvo nego bjelačka djeca iste dobi (Bridge et al, 2018: 697–699). Stopa samoubojstava među afroameričkom djecom i adolescentima u zadnje vrijeme raste: između 2003. i 2017. godine samoubojstva su značajno veća u ovoj skupini, posebice među djevojčicama, kod kojih je stopa rasta bila više nego dvostruko veća u odnosu na onu kod dječaka (Sheftall et al., 2021: 662–674).

Povijesne traume povezane su s konceptom strukturnoga rasizma. Alvidrez i Tabor (2021: 283–284) definiraju strukturni rasizam kao

društvene uvjete koji na makrorazini ograničavaju mogućnosti, resurse i dobrobit manje privilegiranih skupina na temelju rase/etničke pripadnosti i/li drugih statusa uključujući, ali ne ograničavajući se na, rodni identitet, seksualnu orijentaciju, status invaliditeta, društvenu klasu ili socioekonomski status, vjeru, zemljopisno prebivalište, nacionalno podrijetlo, imigracijski status, ograničeno znanje engleskog jezika, fizičke karakteristike ili zdravstveno stanje.¹³

Na makrorazini, ograničen pristup uslugama kao što su zdravstvo, pravosuđe, obrazovanje, stanovanje i zapošljavanje svjedoči o strukturnom rasizmu. Ti sustavi daju bijelcima nepravednu količinu vrijednosti, resursa, prava i moći dok istovremeno dehumaniziraju i obezvrjeđuju privilegije zajednica drugih rasa i drugih marginaliziranih skupina (Hankerson et al., 2022: 434–440).

Također, veliki problem predstavlja i internalizirani rasizam. Internalizirani rasizam složen je fenomen koji se javlja kada pojedinci iz rasnih ili etničkih manjinskih skupina prihvate i internaliziraju negativne stereotipe, pristranosti i predrasude o vlastitoj rasnoj ili etničkoj skupini (Campón, Carter, 2015: 397–506). Internalizacija može dovesti do sumnje u sebe, mržnje prema sebi i smanjenoga osjećaja vlastite vrijednosti među pripadnicima pogođene rasne ili etničke skupine. Može se očitovati na različite načine, uključujući samostigmatizaciju, izbjegavanje vlastitih kulturnih praksi i pokušaj prilagođavanja normama i vrijednostima dominantne kulture (Campón, Carter, 2015: 397–506).

Povijesna trauma razlikuje se od međugeneracijske koja se pak odnosi na njen prijenos kroz više generacija jedne obitelji, ali ne podrazumijeva nužno zajedničku grupnu traumu. Pojam međugeneracijske traume također je uveden u psihijatrijsku literaturu kroz opise bihevioralnih i kliničkih problema kod potomaka onih koji su preživjelih holokaust. Nakon toga uslijedile su rasprave o utjecaju povijesnih događaja kao što su kolonizacija, ropstvo i traume raseljavanja u mnogim kulturama. Taj se fenomen proučavao i u društvima koja su bila izložena genocidu, etničkom čišćenju ili ratu (Hankerson et al., 2022: 434–440). Tijekom posljednja dva desetljeća naširoko se primjenjivao na različite domorodačke skupine diljem svijeta, kao i na Afroamerikance, armenske izbjeglice, japanske Amerikance koji su preživjeli logore, palestinsku mladež, Meksikance i Amerikance meksičkoga podrijetla te na brojne druge društvene skupine koje dijele povijest ugnjetavanja, viktimizacije ili izloženosti

¹³ U originalu: “Macro-level societal conditions that limit opportunities, resources, and well-being of less privileged groups on the basis of race/ethnicity and/or other statuses, including but not limited to, gender identity, sexual orientation, disability status, social class or socioeconomic status (SES), religion, geographic residence, national origin, immigration status, limited English proficiency, physical characteristics, or health conditions.”

masovnoj grupnoj traumi (Mohatt et al., 2014: 128–136). Slično tome, kolektivnoj traumi može nedostajati generacijski ili povijesni aspekt, iako s vremenom može evoluirati u povijesnu traumu (Mohatt et al., 2014: 128–136).

Pojam „kumulativne traume“ odnosi se pak na sindrom koji proizlazi iz ponavljanih ozljeda ili uvreda. Neki od primjera u medicini su sindrom karpalnoga tunela i teniski lakat. Moguće su i kumulativne psihološke posljedice koje proizlaze iz traumatskih iskustava (Hankerson et al., 2022: 434–440). Učestalost, ozbiljnost, trajanje i vrijeme izloženosti traumama u korelaciji su s ozbiljnošću zdravstvenih ishoda koji uključuju i depresiju. S ovim pojmom povezana je i prethodno spomenuta povijesna trauma. Drugim riječima, za Afroamerikance i druge marginalizirane skupine koji su izravno pogođeni strukturnim rasizmom i kumulativnom traumom postoji rizik da se depresija proširi i na njihove potomke (Hankerson et al., 2022: 434–440).

U novije vrijeme feminističke znanstvenice predstavile su model „samo-odnosa.“ Taj model predstavlja razvoj djevojčica i žena ne kao proces odvajanja i individualizacije, već kao evoluciju prema međusobnoj povezanosti (Vogel, 1994: 35–47). Naime, kći može asimilirati majčina iskustva kao vlastita kroz proces poznat kao „projektivna identifikacija.“ U biti, ovaj model sugerira da bi kćeri osoba koje su preživjele traumu mogle biti osjetljivije na međugeneracijski prijenos roditeljske ili obiteljske traume (Vogel, 1994: 35–47).

U romanu Celeste Ng *Sve što vam nikad nisam rekla* možemo primijetiti utjecaj internaliziranoga rasizma i međugeneracijske traume. U romanu Brit Bennett *Moja nestala polovica* proživljena iskustva kao što su prijetnje gorućim križevima u dvorištu i linč ostavljaju duboke traume na glavnim likovima koje se zatim generacijski prenose pa se stoga radi o povijesnoj traumi, odnosno generacijskoj traumi, i strukturnom rasizmu.

5 ODNOS PREMA MANJINAMA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA

Pandemija virusa COVID-19 donijela je sa sobom i novi val mržnje, netrpeljivosti i rasizma, ovoga puta prema azijskim manjinama u Americi, posebice prema osobama kineskoga podrijetla. Međutim, to nije ništa novo, jer su i sami Amerikanci kineskoga podrijetla bili podvrgnuti diskriminaciji i rasizmu.

Povijest migracija azijskih manjina u SAD duga je i bogata, prožeta borbom protiv potlačenosti. Rekordnih 22 milijuna Amerikanaca azijskoga podrijetla potječe iz više od 20 zemalja istočne i jugoistočne Azije i indijskoga potkontinenta, od kojih svaka ima jedinstvenu povijest, kulturu, jezik i druga obilježja (Pew Research Center, 2021). Najstariju i najveću etničku skupinu azijskoga porijekla u Sjedinjenim Američkim Državama čine kineski Amerikanci. Prema zapisima iz 1815. godine, Ah Nam zabilježen je kao prvi Kinez – kuhar kod guvernera Montereyja. Od tada, može se pratiti raznolika povijest migracija i useljavanja, posebno tijekom sredine 19. stoljeća, kada je većina kineskih imigranata stigla kao radna snaga na plantaže šećera na Havajima (Matas, 2022: 35). Dolazak Kineza na američku obalu motiviran je pronalaskom zlata u Kaliforniji. Rijetki su uspješno ostvarili svoje snove o „zlatnoj“ budućnosti, dok su mnogi postali lake mete diskriminacije i isključivanja. U 70-im godinama 19. stoljeća frustracija bijelih radnika zbog ekonomske nestabilnosti na tržištu rada prerasla je u antikineski sentiment. Kineze su često rasistički napadali, nazivajući ih „žutom prijetnjom“ – *Yellow Peril* (Lim, 2014: 3).

Rastuća netrpeljivost prema Kinezima rezultirala je njihovom diskriminacijom još od 1862. godine, kada su počele prve zakonske restrikcije unutar Sjedinjenih Američkih Država. Ograničenja su se počela primjenjivati na prijevoz i imigraciju Kineza iz Kine. (Matas, 2022: 39–41) Visoki porezi isključivo namjenjeni kineskoj zajednici dodatno su ih trebali obeshrabriti od doseljavanja. „Kineski zakon“ donesen 1882. godine, koji je kasnije proširen kako bi obuhvatio sve azijske imigrante sve do Drugoga svjetskog rata, zabranjivao je ulaz kineskim radnicima deset godina, nakon čega je produžen na neodređeno vrijeme (Matas, 2022: 39–41). Takve su odluke otežavale život kineskoj zajednici, uz dodatne tenzije i nasilje koje trpe u američkom društvu. Na primjer, protjerani su iz rudnika, farmi, tvornica vune i industrijskih postrojenja duž zapadne obale. Mnogi se vraćaju u Kinu, no neki i dalje ostaju i

nalaze utočište u kineskim četvrtima San Francisca, što sa sobom nosi nove probleme – ovaj put u obliku prirodnih katastrofa: potres i požar u San Franciscu 1906. godine uništili su kinesku četvrt. (Matas, 2022: 41). Ipak, vlada ih ni tada nije uspjela potjerati natrag u Kinu. Naime, pozitivna okolnost bila je ta što su zbog uništenih rodni listova brojni Kinezi mogli zatražiti američko državljanstvo i uspješno ga dobiti. Naime, nije im bilo moguće dokazati pravo mjesto rođenja (Matas, 2022: 41).

Društvena mobilnost među kineskim Amerikancima varira zbog velikih socioekonomskih različitosti. Jedan je od obrazaca društvene mobilnosti početak na samom dnu i uspon kroz naporan rad (Asian-Nation, n.d.). Drugi način je uključivanje u profesionalna zanimanja u glavnom gospodarstvu kroz obrazovna postignuća pa je tako posljednjih godina postalo očito da se kinesko-američka omladina uvelike upisuje na fakultete i uspješno ih završava (Asian-Nation, n.d.). Treći način je etničko poduzetništvo. Iako etničko poduzetništvo stvara brojne mogućnosti zapošljavanja i za poduzetnike i za radnike iz etničke zajednice, ono također dovodi do problema koji ostavljaju neke radnike po strani u potrazi za uzlaznom mobilnošću (Asian-Nation, n.d.). Ti problemi uključuju zlouporabu radničkih prava, pretjeranu koncentraciju poslova s niskim plaćama, male šanse za promaknuće ili napredovanje, loše uvjete rada i malo dodatnih beneficija, ako ih uopće ima. Ovi trendovi sugeriraju da se zajednica transformira iz pretežno useljeničke zajednice u domaću etničku zajednicu početkom 21. stoljeća (Asian-Nation, n.d.).

Pokret *Stop Asian Hate* doživio je svoj zamah tijekom 2020. godine, usred pandemije koronavirusa. Ta je godina obilježena porastom napada iz mržnje prema azijskim manjinama u Sjedinjenim Američkim Državama. Ovaj rast potaknut je dezinformacijama koje su se širile na početku pandemije (Han et al, 2022.). U toj godini, COVID-19 je zahvatio svijet, a nulti pacijent u New Yorku bio je ženska osoba koja se vratila s puta iz Irana. Pokušavajući spriječiti širenje virusa, ona je izbjegavala javni prijevoz i odmah se testirala. Mediji su pružali korisne informacije vezane za slučaj pacijentice i širenja virusa COVID-19, no fotografije korištene u člancima često su prikazivale Azijce u maskama, iako pacijentica uopće nije bila u Kini već u Iranu (Han et al, 2022). Pogrešna identifikacija i poticanje straha tijekom pandemije doprinijeli su eskalaciji rasne diskriminacije, potičući nasilje u prvom redu prema ljudima azijskoga podrijetla (Han et al, 2022). Nije pomoglo ni stalno inzistiranje

tadašnjeg predsjednika Donalda Trumpa da pandemiju naziva isključivo „kineskim virusom.“¹⁴

Prema istraživanju koje je proveo Pew Research Center smatra se da će azijska populacija na američkom tlu dosegnuti brojku od 46 milijuna do 2060. godine. U popisu stanovništva iz 1870. godine popisivači Ureda za popis stanovništva klasificirali su otprilike 63.000 pojedinaca kao Azijce. Do 1960. godine, kada su ispitanici na popisu stanovništva prvi put mogli odrediti vlastitu rasu, 980.000 pojedinaca izjasnilo se kao Azijci. Azijsko stanovništvo nacije poraslo je na 11,9 milijuna do 2000., a zatim se gotovo udvostručilo na 22,4 milijuna do 2019., što predstavlja povećanje od 88% u roku od dva desetljeća. Azijci sada čine oko 7% ukupne populacije nacije, a predviđa se da će njihov broj premašiti 46 milijuna do 2060., što je gotovo četiri puta više od sadašnjeg ukupnoga broja (Pew Research Center, 2021).

Prema Iri Berlinu, tijekom svoje povijesti Amerika se rijetko s punom ozbiljnošću i predanošću suočavala s njezinim neslavnim aspektima, osobito s pitanjem ropstva. Većim dijelom dvadesetoga stoljeća ropstvo je bilo isključeno iz javnoga diskursa i nije igralo nikakvu vidljivu ulogu u američkoj politici (Berlin, 2004: 1257), već u proteklom desetljeću dolazi do otvorenoga razgovora o kontinuiranoj opresiji ne samo Afroamerikanaca u Americi, već i pripadnika drugih ne-bijelih rasnih skupina. Berlin smatra da se prošlost Sjedinjenih Američkih Država ne može razumjeti bez razumijevanja ropstva, jer je to nacija koja je izgrađena na temeljima koje su postavili robovi, pri čemu je ropstvo oblikovalo američku ekonomiju, politiku, kulturu i temeljne vrijednosti (Berlin, 2004: 1257).

Američko gospodarstvo izgrađeno je na plećima robova. Bilo je utemeljeno na proizvodnji usjeva poput duhana, riže, šećera i pamuka koji su se prodavali na međunarodnom tržištu, a koje su uglavnom uzgajali robovi na plantažama (Lockhart, 2019). Na taj način, američko društvo – uglavnom sačinjeno od robovlasnika i onih koji nisu bili dovoljno bogati da imaju vlastite robove, ali su zakonski vrijedili više od njih te su izravno profitirali od rada robova – ostvarivalo je osnovni kapital koji je potom ulagan u kolonije i mladu republiku. Upravo je taj kapital, ostvaren na mukotrpnom izrabljivanju robova, financirao stvaranje infrastrukture na kojoj počivaju više od tri stoljeća američkoga gospodarskog uspjeha (Berlin, 2004: 1257).

¹⁴ Video na YouTube kanalu CNBC Television iz 2020. godine, gdje tadašnji predsjednik Trump govori o COVID-19: <https://www.youtube.com/watch?v=dI78PQGJpiI> (Pristupljeno: 28. 11. 2023.).

Ropstvo je robovlasnicima omogućilo veliko bogatstvo jer je ispunjavalo ideale ostvarivanja profita što i danas možemo vidjeti u nekim dijelovima svijeta (Lockhart, 2019). Dobra zarada počiva na izrabljivanju jeftine radne snage pa su mnoge tvornice preseljene u zemlje s najnižim standardima ljudskih prava i prava radnika (Berlin, 2004: 1257). Na temelju takva načela bogaćenja ropstvo je omogućilo robovlasnicima da osiguraju središnju ulogu u uspostavi nove savezne vlade 1789. godine – svoju ekonomsku moć brzo su transformirali u političku (Berlin, 2004: 1257).

Većina američkih predsjednika u razdoblju između osnutka Republike i Građanskoga rata – poput Georgea Washingtona, Thomasa Jeffersona, Jamesa Madisona, Jamesa Monroea ili Andrewa Jacksona, a tu su i John Tyler, James K. Polk i Zachary Taylor – bili su robovlasnici (Rao, n.d.). Isto je vrijedilo i za pripadnike Vrhovnoga suda. Sličan obrazac ponavlja se i u Kongresu. I danas se mnoge pripadnike političke elite u Sjedinjenim Američkim Državama može povezati s robovlasničkom prošalošću (Rao, n.d.). Dominacija robovlasničke klase rezultirala je njezinom velikom ulogom pri oblikovanju američke kulture. U društvu su se ustalile vrijednosti koje i do danas utječu na opstanak sistemskoga rasizma (Lockhart, 2019).

„Svi ljudi su stvoreni jednaki“ napisao je Thomas Jefferson u *Američkoj deklaraciji o neovisnosti*, i sam robovlasnik (Blackman, 1992: 220). Međutim, to nije bilo slučajno jer u njegovo vrijeme robovi nisu zakonski smatrani ljudima. Savezna država Virginia prva je kolonija koja je definirala status robova eksplicitnim pravnim terminima. (Thirteen.org, n.d.) Prema njihovom zakonu donesenom 1705. godine, svi crnci, mulati i američki domoroci, kao i sve nekršćanske osobe dovedene u kolonije kao sluge (čak i ako su kasnije prešli na kršćanstvo) smatrani su robovima. Dalje se u zakonu navodi da će se svi robovi zakonski „smatrati nekretninama,“ čime se sva moć stavlja u ruke robovlasnika (Thirteen.org, n.d.). Ipak, Jeffersonove riječi zaživjele su izvan njegovih osobnih robovlasničkih ideala. Javne ličnosti u borbi za građanska prava, od Richarda Allena i Fredericka Douglassa preko W. E. B. Du Boisa i Martina Luthera Kinga Jr., odreda su bile ili bivši robovi ili pak potomci robova. Njihovo podrijetlo svjedoči o središnjem mjestu koje ropstvo zauzima u američkoj prošlosti (Berlin, 2004: 1258).

W. E. B. Du Bois je rasizam nazvao „velikim problemom dvadesetoga stoljeća,“¹⁵ no sigurno je reći da on ostaje velik problem i u 21. stoljeću. Upravo preko problema rasizma možemo doći do promjene u javnom govoru o američkoj prošlosti i njezine uske povezanosti s ropstvom, jer je kriza uzrokovana rasizmom bila glavni motivator borbe za građanska prava 1960-ih godina prošloga stoljeća, a aktualna je tema i danas kada su i dalje aktualni prosvjedi poput onih nakon ubojstva Georga Floyd, čega ćemo se dotaknuti kasnije. Iako je prošlo više od stoljeća i pol otkako je ropstvo službeno završilo, njegove društvene posljedice još su uvijek prisutne. Ideja da je čovjek mogao biti vlasništvo ukorijenila se duboko u srce američkoga društva. Shvaćanje da osoba može biti vrednovana kao imovina, da bi čak vrijednost čovjeka koji je bio rob mogla biti manja od vrijednosti stoke, potaknula je predrasude prema različitim rasnim skupinama (Banaji et al, 2021). Ovaj obrazac u osnovi je začeo percepciju jedne rase, bijelaca, kao superiornije u odnosu na druge rase. Ropstvo je postalo rutinska i neizbježna činjenica. Segregacija i uvjerenje u inferiornost drugih rasa, iako lažni i štetni, postali su dio američke kulturne tradicije. Ni znanost nije bila pošteđena iskrivljenoga razmišljanja, potpomognuta tada popularnim eugeničkim teorijama (Banaji et al, 2021).

Bijelci koji su se nalazili u dominantnoj poziciji tijekom povijesti su zahvaljujući boljem ekonomskom položaju i višem klasnom statusu stavljali Afroamerikance u podčinjeni položaj što je utjecalo na usporavanje njihovo napretka (Banaji et al, 2021). Carol Anderson u svojoj knjizi *White Rage: The Unspoken Truth of Our Racial Divide* (2016) upravo to naziva „bijelom mržnjom.“ Andrew Johnson, nasljednik Abrahama Lincolna, pristao je na značajne kompromise za vrijeme predsjedničkoga mandata, uglavnom na štetu crnačkih zajednica. Iako su nakon Građanskoga rata 13., 14. i 15. amandmanom uvedena jamstva slobode, prava glasa te jednakosti zaštite od diskriminacije, Johnson je neprestano dopuštao bivšim robovlasničkim državama da izbjegavaju ili potkopavaju ta jamstva (Anderson, 2016: 10). „Jim Crowe“ zakoni i nehumani „Crni kodeksi“ (kazneni zakoni koji su izvjesne kazne i zločine određivali i pripisivali isključivo crncima) oblikovali su sustav ropstva pod drugim imenom, vođen Johnsonovim osobnim i očitim rasizmom (Anderson, 2016: 10).

¹⁵ Du Bois u svom zaključnom govoru na prvoj Panafričkoj konvenciji, transkript preuzet sa: <https://www.blackpast.org/african-american-history/1900-w-e-b-du-bois-nations-world/> (Pristupljeno: 9. 12. 2023.)

Pokušaji bijega od „Jim Crowe“ zakona rezultirali su velikom migracijom Afroamerikanaca s poljoprivrednoga Juga na industrijski Sjever. Južnjački bijelci, u očitom prkosu kapitalističkim načelima, očajnički su se borili protiv zahtjeva crnačkih radnika na poštenu plaću. One radnike koji su uspjeli doći na Sjever dočekala je restriktivna stambena politika koja ih je zatvarala u geta, a kada bi se usudili preseliti u bjelačke četvrti dočekalo ih je nasilje te bi bili protjerani (Tolney, 2003: 2010).

Posljedice te politike i danas duboko pogađaju suvremeno društvo. Dio Amerike i dalje ima predjele s većinskim afroameričkim stanovništvom čiji pripadnici često zarađuju manje (zbog manjka pristupa boljim poslovima), završavaju u lošijim školama (zbog lošijeg financiranja tih škola), i rjeđe idu na fakultete (jer nemaju financijske mogućnosti) (Anderson, 2016: 6). Ova situacija često vodi u začarani krug siromaštva i nižeg društvenoga statusa iz kojega rijetki uspijevaju izaći. Neki od njih moraju potpuno zaniijekati svoj identitet kako bi se uklopili u društvo gdje su još uvijek na pozicijama moći uglavnom bijeli muškarci iz bogatih obitelji (Anderson, 2016: 6).

Tim se problemima u romanu *Moja nestala polovica* bavi i Brit Bennett, oštro ukazujući na razliku u prikazu dviju sestara iz afroameričke obitelji gdje jedna odlučuje lagati da je bjelkinja, osiguravajući time sebi određene privilegije na koje njezina sestra nikada neće imati pravo. Ona se može udati za bijeloga muškarca, imati bijelo dijete koje u školi neće biti žrtvom nasilja, može se preseliti u bjelačko susjedstvo s dobrim školama i priuštiti si visoko obrazovanje. Kada se crnačka obitelj doseli u njihovu četvrt, sama uviđa rasizam susjeda, te se u njoj napokon budi želja za priznanjem nekoga iz njezine rase – nekoga tko će je napokon vidjeti, tko će je prihvatiti u potpunosti, kome neće trebati lagati. Međutim, lagala je već previše i više nema povratka. Kćeri dviju sestara izvrstan su primjer utjecaja životnih okolnosti kojima smo uvjetovani u smislu individualnih sudbina i životnih odabira.

Ropstvo je još živuća američka povijest; djevojčica na koju su pljuvali prilikom odlaska u školu nakon integracije škola 1954. godine i dalje je živa, i ona je nečija baka (*The Guardian*, 2021). Djed Halle Bailey, svjetski poznate glazbenice i umjetnice, koja je nova Mala sirena u Disneyjevom filmu, odrastao je gledajući oca kako bere pamuk, dok je njezina baka brala duhan već kao dijete. Danas je njegova unuka zvijezda jednoga od najvećih filmova godine.

Ove nas činjenice podsjećaju na to da smo od velikih grozota u povijesti odvojeni svega dvije generacije te da razmišljanja starijih generacija i dalje utječu na one mlađe.¹⁶

Također, primjeri policijske brutalnosti nad Afroamerikancima koji nerijetko rezultiraju smrću, nakon kojih je rijetko koji policajac pravomoćno osuđen, još su američka stvarnost. Alicia Garza, Patrisse Cullors i Opal Tometi 2013. godine osmislile su projekt političkoga aktivizma i iskazivanja političke volje kroz pokret pod nazivom *Black Lives Matter*. *Black Lives Matter* započeo je *hashtagom* na društvenim mrežama, nakon oslobođenja Georgea Zimmermana za ubojstvo Trayvona Martina 2012. godine. Pokret je rastao na nacionalnoj razini nakon smrti Michaela Browna u Missouriju i Erica Garnera u New Yorku 2014. godine, a potom se proširio na globalnoj razini, osobito nakon smrti Georgea Floyd u rukama policije u Minneapolisu u svibnju 2020. godine. Svijet se podigao na noge usred pandemije kako bi zatražio pravdu.¹⁷

Oba romana koja su tema ovoga diplomskoga rada obuhvaćaju razdoblja od nekoliko desetljeća – bilo u sklopu glavne radnje, kao što je to slučaj u djelu *Moja nestala polovica* Brit Bennett, bilo kao dio pozadinske priče kroz koju se razotkriva prošlost glavnih likova i daje kontekst glavnoj narativnoj liniji kao što to čini Ng u *Sve što vam nikad nisam rekla* – te se dotiču prakse diskriminacije, *passinga*, *code switchinga*, zločina iz mržnje poput podvrgavanja linču – što je kriminalizirano kao federalni zločin iz mržnje tek u ožujku 2022. godine, više od stoljeća nakon što je to prvi put predloženo (Dwyer, 2022). Odgovori na pitanja koja se u romanima postavljaju vezano za „brisanje“ vlastite kulture i „žudnje“ za „igranjem bijelosti“ usko su vezana za američku prošlost, ali i za trenutno stanje u Americi.

¹⁶ Teta i djed Halle Bailey o navedenom pričaju u objavama na društvenim mrežama koje se mogu pronaći na YouTube kanalu Brut America: <https://www.youtube.com/watch?v=qOrI4c26RtE> (Pristupljeno: 30. 11. 2023.)

¹⁷ Preuzeto s njihovih mrežnih stranica: <https://blacklivesmatter.com/> (Pristupljeno: 15. 7. 2023.)

6 CELESTE NG – *SVE ŠTO VAM NIKAD NISAM REKLA*

Celeste Ng američka je spisateljica odrasla u Pittsburghu u Pennsylvaniji i Shaker Heightsu u Ohiju. Ngina majka je kemičarka koja je završila doktorski i postdoktorski studij, a otac joj je NASA fizičar (*Los Angeles Times*, 2022).

Njezin debitantski roman *Sve što vam nikad nisam rekla*, objavljen 2014. godine, bio je bestseller *New York Timesa*, te je čak bio izabran za najbolju knjigu na Amazonovoj listi iste godine, također osvojivši brojne ugledne književne nagrade kao što su Hopwood, Massachusetts Book Award i Alex Award, među ostalima. Roman je preveden na više od trideset jezika (*Celeste Ng*, n.d.).

Drugi roman, *Mali požari posvuda*, objavljen je 2017. godine te je također bio na vrhu bestseller lista kao što su *New York Times* (lista na kojoj je roman proveo više od godinu dana) i Indie Next, a bio je proglašen i najboljom knjigom beletristike na Amazonu 2017. godine. Ng je iste godine osvojila i ugledne književne nagrade poput Nagrade Ohioana i Goodreads Readers Choice Award. Roman je preveden na više od trideset jezika, a adaptiran je kao serija u kojoj su glavne uloge imale Reese Witherspoon i Kerry Washington (*Celeste Ng*, n.d.).

Treći i posljednji roman, *Naša nestala srca*, objavljen je u listopadu 2022. godine, također postajući bestsellerom *New York Timesa* (*Celeste Ng*, n.d.).

U svim svojim romanima Ng se bavi rasom kao glavnom tematikom, što je pitanje koje je od iznimne važnosti za autoricu kineskoga podrijetla čiji su roditelji emigrirali iz Hong Konga u Ameriku (*Los Angeles Times*, 2022).

U intervjuu za *LA Times*, Ng je izjavila: „Duga je povijest izostavljanja Azijaca iz rasprave o rasi. Na Azijce se gledalo kao na vrstu bijelaca. Postoji osjećaj da su drugačiji, ali su sigurna vrsta drugačijeg“ (*Los Angeles Times*, 2022). Naglašava i kako Amerikanci azijskoga podrijetla često nisu svjesni duge povijesti ugnjetavanja i brutalnosti usmjerene prema toj društvenoj skupini.

Roman je nastao na temelju nekoliko događaja iz života koji su autorici poslužili kao inspiracija. Jedan od njih je događaj iz djetinjstva autoričina supruga, a riječ je o dječaku koji je gurnuo svoju sestru u jezero, što je potaklo Ng na razmišljanje o odnosima među braćom i

sestrama te posljedicama odsutnosti roditelja. Usporedo s tim, ona razvija priču o dvjema sestrama koje se suočavaju s činjenicom da ih je majka napustila, a taj koncept postaje podloga za roman (Chung, 2015). Osim toga, Ng je dulje vrijeme razmišljala o mračnoj temi smrti mladih žena. Odrasla je u predgrađu Clevelanda te su ju duboko pogodila tragična ubojstva triju djevojaka iz srednje škole koju je pohađala, uključujući i jednu kolegicu iz razreda. Svi su je navedeni događaji naveli na propitivanje obiteljskih odnosa nakon takvih iznenadnih i tragičnih gubitaka (Chung, 2015).

Ng radnju romana smješta u 70-e godine prošloga stoljeća, nekoliko desetljeća prije vlastitih tinejdžerskih godina. „Osjećala sam da je to stvarno moćna era za isticanje nekih od pitanja odnosa između majke i djece,“ objasnila je. „Mislim da je za žene koje su u to vrijeme bile majke tinejdžerica moralo biti gorko-slatko gledati vlastite kćeri kako dobivaju toliko prilika, shvaćajući da je njihovo vrijeme prošlo“ (Tuttle, 2014).¹⁸

Obitelj Lee živi u gradiću Middlewood u Ohiju. Marilyn, Lydijina majka i bjelkinja, od malena je željela postati liječnica, no te je snove napustila kad je zatrudnjela. Lydijin otac, James, je Amerikanac kineskoga podrijetla čija je obitelj emigrirala iz Hong Konga, a radi kao profesor povijesti na fakultetu. Uz Lydiju, imaju još dvoje djece: Nathana, najstarijeg sina i Lydijina starijeg brata koji je opsjednut svemirom, želi postati astronaut te se sprema za studij na Harvardu i najmlađu kćer Hannah, tihu i samozatajnu djevojčicu koja ide u peti razred koju se često zanemaruje.

Kada Marilyn otkrije da je Lydia nestala, isprva biva sigurna da je oteta. Nathan s druge strane misli da njegov bivši prijatelj i susjed Jack, bezbrižni usamljenik koji spava s puno djevojaka, zna nešto o Lydijinu nestanku. Međutim, ubrzo netko uočava čamac na vesla kako stoji prazan nasred gradskoga jezera te policija u jezeru pronalazi Lydijino tijelo.

U romanu se zanemaruje kronološko pripovijedanje. Postupno se iznose detalji iz prošlosti pojedinih likova tako da iz perspektive 70-ih godina sagledavamo različite situacije i izbore koji su doveli do Lydijine smrti te utjecaja koji je njezina smrt imala na cijelu obitelj. Vremenski se radnja povremeno seli u 50-e te nam se daje kontekst zbivanja kroz mladost Marilyn i Jamesa, njihove želje i brige, njihovo odrastanje i upoznavanje na fakultetu – gdje je

¹⁸ U originalu: “I think especially for women who were mothers of teenagers at that time, it must have been bittersweet to see their daughters getting so many opportunities, but realizing that their time had passed.”

James držao izborni predmet iz povijesti koji je Marylin pohađala – njihovu vezu, vjenčanje i brak, te selidbu u Middlewood.

U 70-ima se pak pripovijedanje nastavlja u gotovo detektivskom modalitetu, otkrivajući postupno detalje oko Lydijine smrti nakon izvješća obdukcije koje pokazuje da se utopila. Prisustvujemo Lydijinom sprovodu te pratimo Jamesa kako pronalazi utjehu u aferi s mladom asistenticom Louisom koja je također kineskoga podrijetla. Ponovno se vraćamo u prošlost, ovaj put u vrijeme kada je Lydia bila mala, a Marylin i dalje gajila želju da nastavi sa studijem. Nakon smrti majke od koje je bila otuđena, Marylin postaje još odlučnija u namjeri da ne završi kao domaćica te napušta obitelj bez objašnjenja kako bi završila studij u Toledu. U međuvremenu, Lydia obećava samoj sebi da će učiniti sve što njezina majka od nje želi samo ako se vrati kući. U Toledu su Marilynini planovi opet poremećeni trudnoćom. Mireći se s porazom, odlazi natrag kući gdje je u međuvremenu obitelj živjela u potpunom kaosu, svaki član obitelji prepušten sam sebi, strepeći u neizvjesnosti i pitajući se kamo je Marylin otišla i hoće li se uopće vratiti. Po povratku, ona sve svoje neispunjene ambicije i frustracije usmjerava na Lydiju. Ogorčen zbog pažnje koju Lydia dobiva, Nathan jednom prilikom gurne Lydiju, koja ne zna plivati, u jezero. Međutim, ipak je odlučuje spasiti nakon čega ona postaje posebno ovisna o njemu.

Deset godina kasnije, Lydia se bori s očekivanjima svojih roditelja – majčinom željom da postane liječnica i očevim inzistiranjem na tome da mora imati prijatelje i postati dio zajednice, uklopiti se. Lydia, međutim, ne uspijeva ni u jednom ni u drugom. Njezine su ocjene u školi sve slabije, a nema ni jednu pravu prijateljicu pa kod kuće glumi duge telefonske razgovore kako se otac ne bi brinuo zbog njezina nepostojećeg društvenoga života. Nathan kao član obitelji s kojim je najviše povezana uskoro treba otići na fakultet, što je također brine jer drži da će tada ostati posve sama. Na satu fizike, koju Lydia pada, ona započinje prijateljstvo s Jackom. Njih dvoje se voze okolo, puše cigarete i razgovaraju. To se ne sviđa Nathanu koji Jacka ne voli još od djetinjstva, a sada sumnja da će i njegova sestra postati samo jedna od njegovih žrtava. Međutim, Lydia i Jack razvijaju posve drugačiji odnos, prijateljski.

Policija pak zatvara istragu zaključivši da je Lydija počinila samoubojstvo, no Nathan i dalje sumnja u Jacka. Hannah je sigurna da Jack nije učinio ništa loše jer je prije nekog vremena shvatila da je Jack zapravo zaljubljen u Nathana. U međuvremenu Marylin otkriva

Jamesovu nevjeru koju on priznaje. Marilyn potom naređuje Jamesu da napusti kuću te odlazi u Lydijinu sobu gdje pronalazi svoju staru kuharicu, jedini predmet koji je sačuvala kao uspomenu na svoju majku. Tada uviđa da Lydija nije voljela znanost i nije željela postati liječnicom – već je sve to činila iz ljubavi prema majci. To konačno ruši zidove koje je Marilyn postavila oko sebe te ona prihvaća utjehu od svoje najmlađe kćeri, napokon joj nudeći ljubav za kojom je žudjela. James, koji shvaća kako je glavni krivac za razdor između njega i žene bio nesporazum, vraća se kući i miri s Marylin.

Uoči tragedije Lydia pokušava otkriti kada je sve pošlo po zlu. Usred noći shvaća da je to trenutak kada ju je Nathan izvukao iz vode. U želji da krene ispočetka, ovaj put radeći što želi, bez straha, Lydia napušta kuću i odlazi do jezera. Odveslavši do sredine jezera ulazi u vodu i, iako ne zna plivati, pokušava otplivati natrag do obale te se utapa. Drugim riječima, uzrok njezine smrti nije ni ubojstvo ni samoubojstvo nego nesretan slučaj.

Priča završava jutro nakon Jamesova povratka, na jezeru gdje se Lydia utopila. Nathan, kojega prati Hannah, iskaljuje bijes i krivnju zbog Lydije na Jacka koji dopušta Nathanu da ga udari. Pokušavajući zaustaviti Nathana, Hannah ga gura u vodu. Nathan se želi utopiti, ali ne može. Roman završava spominjanjem budućnosti u pozitivnom svjetlu i Jackom koji izvlači Nathana iz vode, dok Nathan ne skida pogled s Hannina lica.

U romanu se prikazuju različite perspektive, odnosno, pomiče se od jednoga do drugoga člana obitelji Lee prikazujući njihove misli, sjećanja i osjećaje. U romanu imamo i elementa kriminalističkoga romana i misterije oko Lydijine smrti, no glavna su tema obiteljske veze i drama u obitelji Lee. Problemi koje likovi romana imaju tiču se rasnoga identiteta, rodnoga identiteta i osjećaja *drugosti* – Jamesa kao Amerikanca kineskoga podrijetla, Marylin kao žene u dominantno muškim područjima znanosti 50-ih godina, njihove djece koja žive kao jedini (polu)Azijci u malom gradiću te su miješanoga podrijetla. Također se predstavlja i pitanje LGBT+ osoba u Americi u 70-ima, kroz motiv neuzvraćene ljubavi koju Jack gaji prema Nathanu.

Pripovjedači u romanima Celeste Ng pripadaju intradijegetičkoj kategoriji jer su smješteni unutar priče koju pričaju. Ujedno su i hipodijegetički pripovjedači jer sami pričaju priču o svom životu.¹⁹

U romanu ima nekoliko ključnih likova, kao što su Lydia, Marilyn, James, Nathan, Hannah i Jack. Za Marilyn je bitna i njezina majka, koja se nakratko pojavljuje u romanu no koja je važna za Marilynin identitet. Svaki od tih likova ima priliku biti fokalizacijski centar u različitim dijelovima romana što omogućava čitatelju da razumije događaje i situacije iz njihovih perspektiva. Tako se stvara višeslojna slika obiteljskih dinamika, tajni i konflikata. Također, glavna teme romana – poput obiteljskih odnosa, generacijskoga jaza, društvenih pritisaka i trauma te rasnoga i rodnoga pitanja – sagledane su iz različitih gledišta upravo zahvaljujući ovakvom načinu pripovijedanja.²⁰

6.1 Karakterizacija likova

Središnji lik romana je Lydia Lee, srednje dijete obitelji Lee. Lydia je na početku priče pronađena mrtva u rijeci gdje se utopila.

Lydia je u životu bila vođena očekivanjima vlastitih roditelja, što se pokazalo pogubnim za nju. U romanu postupno otkrivamo da je bila u konstantnoj borbi sa samom sobom, s ciljem da pronađe vlastiti identitet. Naposljetku, kada donosi odluku o novom životu, ono što je trebala biti katarza i simbol „ponovnoga rođenja“ – njezino plivanje u jezeru – nažalost je postao zadnji čin njezina života. Na vodu se kroz roman u više navrata referira kao na simbol promjene i ponovnoga rođenja, a oblikuje i prijelomne trenutke u životima djece Lee: „On ju je gurnuo u jezero. A onda ju je izvukao iz njega. Cijeli svoj život, Lydia će pamtiti jedno. Cijeli svoj život, Nath će pamtiti drugo“ (Ng, 2019: 131).

¹⁹ Gajo Peleš u *Tumačenju romana* predstavlja tri osnovna tipa iskaza: diskurs u kojem govornik stavlja „ono o čemu kazuje, a ne svoj odnos prema pojavi o kojoj govori,“ zatim „govornikovo viđenje same pojave“ te naposljetku „analitički raščlambeni diskurs u kojem se ističu osnovna svojstva pojave“ (Peleš, 1999: 11).

Razvrstavanje prema narativnoj razini dijeli pripovjedače na tri vrste: ekstradijegetičke, intradijegetičke i hipodijegetičke, ovisno o tome gdje se pripovijedanje odvija. Pripovjedače također možemo podijeliti i s obzirom na njihov stupanj sudjelovanja u priči, i to naheterodijegetičke (oni koji ne sudjeluju u priči) i homodijegetičke (oni koji sudjeluju u priči) (Grdešić, 2015: 94–100). Intradijegetički pripovjedač često je jedan od likova unutar same priče koji prenosi događaje na hipodijegetičkoj razini (Grdešić, 2015: 94–100).

²⁰ Gérard Genette je autor termina „fokalizacija.“ Koncept fokalizacije obuhvaća „tri tipa: nultu, unutarnju i vanjsku.“ Kod nulte fokalizacije pripovjedač ima širi uvid od samog lika. Kod unutarnje fokalizacije pripovjedač iznosi samo ono što taj lik zna i ova vrsta može biti fiksna, promjenjiva ili čak mnogostruka. Vanjska fokalizacija se odnosi na situaciju u kojoj pripovjedač prenosi manje informacija nego što ih lik zna. Ovdje saznanja o likovima ne dolaze izravno od pripovjedača, već se otkrivaju kroz njihove izjave i postupke (Genette, 1980: 189–194).

Upravo se u ovoj sceni može iščitati početna inspiracija Ng za roman. Kao što je ranije spomenuto, događaj je nadahnut pričom autoričina supruga uz pomoć koje ona slaže složenu obiteljsku shemu odnosa, uključujući i roditeljski utjecaj na djecu.

Marilyn, Lydijina majka, nekoć je sanjala o tome da postane liječnica. Međutim, njezini snovi su odgođeni zbog ljubavi i trudnoće te zbog društvenih očekivanja od žena u to doba da isključivo budu kućanice i majke. Kada je upisala fakultet, Marilynina majka nije hvalila svoju kćer zbog njezinih sposobnosti, već joj je bilo važnije da na fakultetu može pronaći dobrog muža: „A onda, kad je popustila stisak, pogledala je u Marilynino lice, stavila joj kosu iza ušiju i rekla: – Znaš, na Harvardu ćeš upoznati mnogo krasnih muškaraca“ (Ng, 2019: 31).

Marilyn nikada nije željela život svoje majke pa se na koncu buni protiv ograničenja koja su joj nametnuta ulogom kućanice i majke. Međutim, njezin bijeg od kuće, napuštanje muža i djece, Lydiji stvara unutarnju traumu koja je obilježava za cijeli život. U Lydiji se rađa uvjerenje da majka neće opet nestati ako ona bude dovoljno dobra i učini sve po majčinih željama: „Obećala je: sve što njezina majka želi. Baš sve. Samo da majka ostane“ (Ng, 2019: 187).

Upravo je Marilynin nestanak događaj koji oblikuje Lydijin identitet i životne odluke koje zatim donosi. Njezin nestanak suočava Lydiju s mogućnošću da se majka više nikada neće vratiti te da je neće imati, što je i prvi dodir s nečim sličnim smrću. Strah koji nastaje tog dana Lydiju duboko obilježava: „Ali nije znala kako da objasni što se dogodilo, kako se sve promijenilo u samo jednom danu, kako je netko koga je tako jako voljela u jednom trenutku mogao biti ondje, a već u sljedećem nestati“ (Ng, 2019: 88).

Marilynini neispunjeni snovi utječu na njezin stil roditeljstva i očekivanja od Lydije, često projicirajući vlastite težnje na kćer. Marilynina želja da Lydia ostvari njezine snove oblikuje njezine odluke i interakciju s kćeri. Lydija osjeća ogroman pritisak da ispuni očekivanja svoje majke. Svoje probleme Lydija skriva od obitelji, a čežnja za pripadanjem i prihvaćanjem pokreće njezine postupke.

Ovdje se možemo vratiti na koncept „samo-odnosa“ spomenutoga ranije u diplomskom radu, koji predstavlja razvoj djevojčica i žena kao evoluciju prema međusobnoj povezanosti. Kod odnosa Marilyn i Lydije idealno vidimo proces „projektivne identifikacije“ – kći asimilira majčina iskustva kao vlastita. Odgovara ideji da su kćeri osoba koje su

preživjele traumu osjetljivije na međugeneracijski prijenos roditeljske ili obiteljske traume. Marilyn i Lydia također su fizički slične, što daje dodatan sloj njihovoj dinamici te tome kako Marilyn koristi Lydiju da ispuni vlastite snove.

Majka se vrati u kuhinju i Nath odahne jedan veličanstven djelić sekunde: evo Lydije žive i zdrave. Lica su im toliko slična da krajičkom oka vidiš jednu i pomisliš da je druga: imaju jednako nježnu, vilenjačku čeljust, visoke jagodice i jamicu u lijevom obrazu, jednaku sitnu građu i uska ramena. Samo im je boja kose različita; Lydijina je ugljeno crna, majčina medno plava (Ng, 2019: 8).

Lydijin otac, James, također na svoju djecu stavlja teret vlastitih neispunjenih želja i kompleksa koje je razvio kao dijete kineskih imigranata. On se bori s osjećajem različitosti i željom za prihvaćanjem te želi da njegova djeca imaju bolji život od njega koji je uglavnom uvjetovan težnjom k „bijelosti.“ Ovdje idealno vidimo Goffmanovu ideju „fronte“. James u društvu vrši izvedbu uloge za koju misli da je prihvatljivija od njegova stigmatiziranoga položaja.

James se i u svojoj karijeri profesora suočava s diskriminacijom i rasnom pristranošću i želi drugačiji život za svoju djecu. Međutim, i u njegovu odabiru predmeta kojim se u životu bavi vidljiva je težnja za uklapanjem među američke bijelce koji dominiraju u znanosti.

Svoje traume najviše prebacuje na najstarije dijete, sina Natha, koji je često zasjenjen Lydijinom prisutnošću i usredotočenošću njihovih roditelja na nju. Nath je perceptivan i senzibilan, često razumije obiteljsku dinamiku bolje od bilo koga drugoga u obitelji. Bori se s vlastitim željama i potrebom da ga obitelj prizna.

Hannah je najmlađe dijete obitelji Lee koje je često zanemareno. Ona žudi za ljudskim kontaktom, za pažnjom i vezom te za ljubavlju svoje obitelji. Hannina perspektiva pruža najbolji uvid u dinamiku obitelji.

6.2 Rasni identitet

Kao što je ranije objašnjeno, pojam *drugosti* u književnost unosi Edward Said, no taj pojam promatran je iz različitih perspektiva u skladu s različitim društvima i razdobljima. Svako društvo iznova definira taj pojam i samim time stvara vlastitu *drugost* (Said, 1999: str. 7–9). Promatrajući *Druge* mi možemo vidjeti sebe, te se kao odraz toga razvija ideja o *drugosti* što nije ograničeno samo na književnost, već se veže i za naš svakodnevni život. Preispitujemo identitet, razloge postojanja ili vlastitu vrijednost, te se u tom procesu suočavamo s *Drugim*, kao što kaže i Lacan: „*Drugi* su mjesto s kojega se pred subjekta

postavlja pitanje njegovoga postojanja“ (Lacan, 1986: 25). Kroz ovaj proces određuje se što je normalno,, a svako odstupanje od toga automatsko je *Drugo*. Na taj način nastaju stereotipi, a kolonijalni stereotipi su iznimno složeni i kako naglašava Biti (2000: 392): „istost klizi u *drugost*, stereotipi se šire, promatrač postaje promatrani.“ No, tamo gdje stereotipi promiču univerzalizam, postkolonijalna kritika u svom temeljnom stavu osporava univerzalizam, jer umjesto da u *drugosti* vide stereotipe, oni vide bogatstvo u različitosti koja se time nudi. Također, postkolonijalni diskurs „afirmira upravo tu *drugost* i nastoji srušiti stereotipe i stereotipne predodžbe o drugima“ (Jeknić, 2006: 293–294). Said značajan dio znanstvene karijere posvećuje upravo pojmu *drugosti*. Prema Saidu, svijet je podijeljen na temelju razlika – bilo stvarnih ili imaginarnih – i to od samih početaka, jer su se ljudi uvijek međusobno postavljali u odnose suprotnosti te time određivali nekoga kao *Drugoga* (Said, 1999: 53).

Prikaze *Drugoga* u književnosti imamo već od davnina, jer se stereotipi pojavljuju od antičkih do suvremenih djela. Na primjeru žene u književnosti vidimo da nailazimo na različite prikaze i arhetipove žena kroz povijest svjetske književnosti. Žene su fatalne već od *Biblije* i *Epa o Gilgamešu*, inferiorne ili junakinje, realistične, idealizirane, ovisno o razdoblju u književnosti i shvaćanju žene u pojedinim razdobljima ljudske povijesti. Ljudi se međusobno gledaju kao *Drugi*, bilo kao pripadnici međusobno različitih naroda, vjerskih zajednica, navijačkih skupina ili bilo kojih drugih razlikovnih kategorija.

Prema Lacanu (1986: 26), gledanje drugih kroz konstruirane stereotipe pitanje je ljudske podsvijesti, a ne vlastitoga izbora. Naime, to je posljedica nesamostalnoga ega da pronade svoj identitet u odnosu na druge. U simboličkim sustavima jezika on sebe i druge ne povezuje sa živim i dinamičnim realnim pojavama, već s fiksiranim označiteljima. Tu subjekt postoji samo u relaciji prema drugom, te u njemu traži potvrdu samog sebe. Upravo tako stvara vlastiti identitet i integritet, no tu projicira i vlastitu nepoželjnu stranu na drugoga (Lacan, 1986: 29).

U romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* lik Jamesa se nosi s borbom s vlastitim identitetom i željom da se uklopi i bude prihvaćen u dominantno bjelačkom društvu. Određene traume vezane za njegov rasni identitet povezane su s useljavanjem njegovih roditelja iz Kine koji su zatim u Americi radili na poslovima koji su smatrani inferiornijima, a James je zbog podrijetla i obiteljskoga statusa osjećao određenu dozu srama. Također, James

je odbijao govoriti kineskim jezikom da ne bi imao naglasak, kao što je odbijao jesti kinesku hranu – kako bi se uklopio: „Od djetinjstva nije jeo te knedle“ (Ng, 2019: 171).

Značajan aspekt romana, pogotovo Jamesova lika, jest njegov internalizirani rasizam. Kao što smo već spomenuli, to je složen fenomen kada pojedinci manjine prihvate i internaliziraju negativne predrasude o vlastitoj rasnoj ili etničkoj skupini što dovodi do sumnje u sebe, čak i mržnje prema sebi, a može se odraziti i kao gubitak osjećaja vlastite vrijednosti, uključujući samostigmatizaciju. Ovo se očituje na više načina koje možemo primijetiti u samom romanu: izbjegavanje vlastitih kulturnih praksi (kao što je pethodno navedeno, James izbjegava govoriti kineski i jesti kinesku hranu) i prilagođavanje dominantnoj kulturi (James na fakultetu predaje američku povijest): „Već četrdeset godina nije rekao nijednu kinesku riječ i čudi se kako se njegov jezik još uvijek meko savija oko njihovih poznatih oblika“ (Ng, 2019: 171). Jamesova situacija je paradoksalna; zbog svoje rase zauvijek je smatran autsajderom „iako je rođen na američkom tlu, iako nikad nije kročio nigdje drugdje“ (Ng, 2019: 39).

O nepripadanju kasnije promišlja i njegova kći Lydija čija borba s vlastitim identitetom uključuje i problem miješane obitelji. Članovi miješane obitelji nikada uistinu ne mogu pripadati ni jednoj ni drugoj zajednici u očima društva. James bi mogao pronaći utjehu u kineskoj zajednici da je to htio, ali bi Lydija i ostala djeca obitelji Lee i tamo naišla na prepreke zbog toga što su iz miješane obitelji. Paradoks je da nisu dovoljno bijeli za bijelce, no nisu ni dovoljno Kinezi za kinesku zajednicu. Zbog toga se bore s mišlju da ne pripadaju nigdje.

Kakav je to osjećaj? – Lydija je oklijevala. Ponekad umalo zaboraviš da ne izgledaš kao svi drugi. U učionici ili u drogeriji i samoposluživanju, slušaš jutarnje objave, daš kolut filma na razvijanje ili uzmeš pakiranje jaja i osjećaš se kao svatko drugi u mnoštvu. Ponekad o tome uopće ne razmišljaš. Onda primijetiš da te djevojka iz klupe na drugoj strani učionice pozorno promatra, da te blagajnica promatra, i vidiš svoj odraz u njihovim očima: nezgrapan si. Upadaš u oči. I svaki put kad se vidiš izvana, onako kako te drugi vide, ponovno se sjetiš. Vidiš to na znaku za Peking Express – karikaturi muškarca kosih očiju isturenih zuba, s kuljevskom kapom na glavi i štapićima za jelo u ruci. Vidiš to u dječacima na igralištu koji prstima podižu kutove očiju do uskih proreza – Kinezi – Japanci – vidi ovo – i u starijim dječacima koji mrljaju čing čong čing čong čing dok pokraj tebe na ulici, tek dovoljno glasno da ih čuješ. Vidiš kad ti se konobarice, policajci i vozači autobusa obraćaju sporo i jednostavnim riječima, kao da ih možda nećeš razumjeti. Vidiš na fotografijama, tvoja je kosa jedina crna, kao da si izrezan s neke druge fotografije i ondje zalijepljen. Misliš: Čekaj, što ona radi ovdje? Onda se sjetiš da si ona ti. Pogneš glavu i razmišljaš o školi, svemiru ili budućnosti, i pokušavaš zaboraviti. I zaboraviš, dok se ne dogodi ponovno (Ng, 2019: 162–163).

James je kao kineski Amerikanac izložen različitim oblicima mikroagresije koje mora trpjeti na svom radnom mjestu gdje su uglavnom zaposleni bijeli muškarci. Također, u

svakodnevnom životu često je izložen rasističkim predrasudama i komentarima, primjerice, često ga zamjenjuju za Japanca.

Ali ponekad ga još uvijek pogrešno smatraju nečim drugim. Tajnik u dekanovu uredu jednom ga je zamijenio za japanskog diplomata u posjetu fakultetu i upitao kakav je bio let iz Tokyja. Uživa u začuđenosti na licima ljudi kad im kaže da je profesor američke povijesti. Kad trepnu, s bodljom obrambenosti u glasu kaže: – Amerikanac sam (Ng, 2019: 13).

Određene internalizirane rasističke ideje ima i sama Marilyn, Jamesova buduća žena, koja prilikom prvoga upoznavanja priznaje da James nije profesor u skladu s očekivanjima.

Na popisu kolegija predavač je bio naveden kao James P. Lee. (...) Za Marilyn, koja je cijeli svoj život provela u Virginiji, Lee je podrazumijevalo određenu vrstu muškarca: državnika kao Richard Henry, ili vojskovođu kao Robert E. Sad je shvatila da je ona – da su svi – očekivali nekog u bež blejzeru, nekog tko malo oteže u govoru i južnjačkog podrijetla. Muškarac koji je odlagao svoje papire na katedru bio je mladahan i vitak, ali to je bilo jedino po čemu je iole nalikovao onom što su oni bili zamislili (Ng, 2019: 32).

No, određeni pritisak James trpi i od kolegice koja je također kineskoga podrijetla, a koja je iznenađena činjenicom da Marilyn nije Kineskinja, već bijela žena. Unutar manjinskih zajednica, snažne su želje da veze ostaju unutar zajednice.

Iako Amerikanci azijskoga podrijetla i dalje pokazuju veću sklonost prema braku u usporedbi s drugim rasama, pad u broju brakova je zabilježen i u ovoj skupini. U 2010. godini, 28% Azijaca koji su sklopili brak odabralo je partnera koji nije bio azijskoga podrijetla, što označava smanjenje u usporedbi s 31% iz 2008. godine (Yang, 2012).

Mlađi Azijci sve češće odlučuju sklopiti brak s partnerima koji su također azijskog podrijetla. Razlog za takav izbor leži u njihovoj želji za revitalizacijom interesa za jezik i tradiciju svojih predaka. Stoga biraju partnere koji će im pomoći očuvati dragocjeno kulturno naslijeđe, osobito ako su prva generacija useljenika, jer su tako bliži izvornoj kulturi (Yang, 2012).

Ng ukazuje na to: „Oh – rekla je, a on je vidio da pokušava sakriti zbuđenost. – Vaša supruga... nije Kineskinja?“ (Ng, 2019: 14).

Također, Marilyn naglašava da joj je ovo prvi put da vidi Azijca: „Azijac, pomislila je. Nikad dotad nije vidjela nijednog Azijca“ (Ng, 2019: 32).

Naučene rasističke ideje vidljive su i u tome što je Marilyn očekivala da će James govoriti s naglaskom: „U njegovom glasu nije bilo ni traga stranog naglaska i ona je polako izdahnula.

Odakle je došao, pitala se. Nije govorio kao što je čula da Kinezi govore: oploštite, ne lazumijem. Je li odrastao u Americi?., (Ng, 2019: 33).

Za Marilyn i ostale studente – uglavnom bijele muškarce – nepojmljivo je imati kineskoga profesora, kamoli onoga koji će predavati američku povijest i baviti se kaubojima. Međutim, upravo taj odabir ukazuje na Jamesovu želju za pripadanjem te naglašavanjem njegova američkoga identiteta, često nauštrb kineskog: „Vidjela ga je u očima svojih kolega i znala je što misle. Zar je ovo njihov profesor? Zar će ih o kaubojima učiti ovaj čovječuljak ne viši od metar i sedamdeset i pet, koji usto nije Amerikanac?“ (Ng, 2019: 32).

Ipak, Marilyn u Jamesu prepoznaje srodnu dušu, nekoga tko se također ne uklapa u društvo. Marilyn je zbog svojih želja da postane liječnica trebala ići protiv društvenih normi koje su se u to vrijeme postavljale pred žene, pogotovo one koje su bile bez potpore vlastite obitelji. Također, obitavala bi u prostorima prepunim muškaraca bez ikoga na koga bi se mogla osloniti te je trpjela različite mizogine predrasude. Povezala se s Jamesom upravo zbog te *drugosti*.

Ali u tom je trenutku, sa sigurnošću koju neće osjećati ni za što drugo u svom životu, znala da je postupila ispravno, da tog muškarca želi u svom životu. Nešto u njoj reklo je: On razumije. Kako je biti drukčiji (Ng, 2019: 36).

No, njihova veza i kasnije brak u to su vrijeme bili izuzetno opasni, jer su miješani brakovi u nekim američkim savezним državama bili ilegalni²¹: „Marilyn je najednom shvatila što njezina majka zamišlja. Bila je 1958.; u Virginiji, u pola Amerike, njihov brak bio bi protuzakonit“ (Ng, 2019: 49).

Marilyn zbog braka prekida odnos s majkom, koja nije dobro reagirala na to što se njezina bijela kći udaje za Kineza: „Misli na vašu djecu – rekla je. Gdje ćete živjeti? Nigdje se nećete uklopiti. Žalit ćeš do kraja života“ (Ng, 2019: 51).

Također, ideja Marilynine majke da bi se ona „trebala udati za nekoga sličnijeg sebi“ (Ng, 2019: 51) negativno utječe na vezu između Jamesa i Marilyn, pogotovo zbog Jamesove težnje za prihvaćanjem. Iako iskreno voli Marilyn, njihov brak biva opterećen društvenim pritiskom i Jamesovom žudnjom za uklapanjem u bijelački svijet. Vjenčanje s bjelkinjom trebao je nesvjesno biti posljednji korak k asimilaciji u bijelačko društvo. James drži da ga Marilyn u

²¹ Loving v. Virginia. (n.d.). Oyez. <https://www.oyez.org/cases/1966/395> Pristupljeno: 24. 6. 2024.

potpunosti prihvaća i ne promatra kao *Drugoga* – ne shvaćajući da ih Marilyn zajedno vidi kao *druge* – te da ga ona nikada neće prihvatiti ni vidjeti kao jednakog, poput ostatka društva.

Marilyn je rekla samo, *Moja majka misli da sam se trebala udati za nekog sličnijeg sebi*, pa odagnala tu misao kao prašinu na pod. Ali Jamesa su te riječi proganjale. Sigurno su se ovile oko njegova srca i sa svakom godinom sve ga više stizale, zarivajući se u meso. Pognuo je glavu kao ubojica, kao da je njegova krv otrov, kao da se kaje što je njihova kći ikad postojala.

Kad James dođe kući, misli Marilyn nijema od boli, reći će mu: Sto puta bih se udala za tebe, ako bi nam to dalo Lydiju. Tisuću puta. Za ovo što se dogodilo ne smiješ kriviti sebe (Ng, 2019: 178).

No, James – poput većine muškaraca – nije pomišljao o *drugosti* i izazovima koje je Marilyn osjećala kao žena.

Nikad nisi bila u prostoriju u kojoj nitko drugi ne izgleda kao ti. Nikad nisi doživjela da se prema tebi odnose kao prema tuđinki. – Ima osjećaj kao da je silovito povratio, pa prijeđe nadlanicom preko usana. – Nemaš pojma kako je biti drukčiji (Ng, 2019: 203).

Jedan je od glavnih problema u obiteljskim odnosima obitelji Lee to što oni o rasi ne pričaju. Djeca nemaju doticaj s kineskom kulturom – što proizlazi iz Jamesove nade da će mu se djeca moći u potpunosti uklopiti u društvo – no, umjesto da im to pomogne, to im zapravo dodatno odmaže. Upravo ovdje to možemo usproediti s Bhabhinim konceptom *hibridnosti*. Kao kinesko-amerikanska obitelj, obitelj Lee je inherentno *Druga*. Konstantno se pokušavaju uklopiti u većinski bjelačko okruženje u kojem žive. Također, oni nisu povezani s kulturom s kojom ih svi određuju, jer ih i dalje vide kao Kineze, kao „druge,“ a kao bijelci u bjelačkom društvu nikada neće biti u potpunosti prihvaćeni: „Kad su se vjenčali, Marilyn i on dogovorili su se da će zaboraviti prošlost. Zajedno će početi novi život, samo njih dvoje, bez osvrtnja prema prošlosti“ (Ng, 2019: 107). Umjesto da njeguju ono što ih čini različitim, oni preuzimaju podređeni položaj – poglavito u primjeru lika oca – te se cijeli svoj život trude uklopiti u standarde bjelačkoga društva, umjesto da njeguju posebnost vlastitoga identiteta. O toj hibridnosti u ranije spomenutom citatu govori kćer Lydija, kada priča s Jackom o pripadanju.

James smatra da on i Marilyn „ne vide rasu,“ te ga očekuje hladan tuš kada shvati da je Marilyn itekako svjesna *drugosti* njihove djece. Podsjećamo, Marilyn prihvaća *drugost*, no gdje Marilyn traži saveznika u borbi protiv ostatka svijeta, James traži pripadanje, te se često čini manjim i podčinjava željama i očekivanjima bijeloga društva, sve iz žudnje za uklapanjem.

Ali, slušaj što govoriš. Naravno, gospodine policajče. Hvala vam, gospodine policajče. Više od toga ne možemo tražiti, gospodine policajče. (...) Znaš, znam misliti svojom glavom. Za razliku od nekih ljudi, ja ne ulagujem policajcima (Ng, 2019: 100).

Kao što je već vidljivo iz nekoliko primjera (no naglašeno u sljedećem), James se bori s izuzetno jakim internaliziranim rasizmom, i rasističkim idejama koje ima o vlastitoj zajednici:

Jamesu su se, pak, suprugine riječi zabijaju duboko u grudi. Iz ona četiri sloga – ulagujem – izlijeću pogrbljeni kuliji s čunjastim šeširima, Kinezi s perčinima i priljubljenim dlanovima. Škiljavi i servilni. Ponizni i omalovažavani. Dugo je smatrao da ga svi tako vide – Stanley Hewitt, policajci, djevojka na blagajni u samoposluživanju. Ali nije mislio da svi uključuje Marilyn (Ng, 2019: 100).

Također, Marilyn se dotiče ideje da bi policajci više marili za Lydijin slučaj da je ona bjelkinja. Razvidno je da se o slučajevima nestalih djevojaka drugih rasa često nedovoljno izvještava u medijima u usporedbi sa slučajevima koji uključuju bijele djevojke. Nedostatak medijske pokrivenosti može dovesti do toga da se manje resursa ulaže (kao i manje napora) u potragu za nestalim djevojkama drugih rasa, smanjena je učinkovitost i temeljitost policijske istrage (Sommers, 2017).

Stereotipi i predrasude vezane uz rasu mogu utjecati na to kako policija i javnost percipiraju slučajeve koji uključuju nestale ne-bijele djevojke. Bilo je slučajeva u kojima se za osobe drugih rasa krivo smatra da su pobjegle, a možda su žrtve otmice ili ubojstava (Sommers, 2017).

U Sjedinjenim Američkim Državama svake godine nestane oko 600.000 ljudi, a zapaženo je da mladi ispod 18 godina čine oko 35% prijavljenih slučajeva. Tijekom posljednja dva desetljeća, primjećuje se da je broj nestale djece u porastu, što je rezultiralo ozbiljnijim pristupom vlasti tom problemu pa se pronađe gotovo 98% nestale djece. Međutim, postoji ozbiljna rasna nejednakost među preostalim 2% nestalih osoba (Kearney, n.d.).

U medijima se nestaloj bjelačkoj djeci i mladima pridaje veći prostor i pažnja. Razlika u medijskom izvještavanju često se opisuje kao „sindrom nestale bijele žene“ zbog toga što se pozornost javnosti uglavnom usmjerava prema mladim, bijelim, atraktivnim i imućnim ženama (Kearney, n.d.).

Da je bjelkinja, nastavili bi tražiti.

Kamen bubne u Jamesovu želucu. Otkad su zajedno, bijela je bila samo boja papira, snijega, šećera. Kineski – ako se ta riječ uopće spomene – samo je oznaka za vrstu pisma ili hrane za koju James ne

mari. O tome nije trebalo raspravljati nimalo više nego što treba raspravljati je li nebo iznad ljudskih glava ili kruži li Zemlja oko Sunca. Naivno je mislio da je njima – za razliku od Marilynine majke, za razliku od svih drugih – to nije važno. Ali sad kad Marilyn kaže da je bila bjelkinja, njezine riječi potvrđuju ono čega se James cijelo vrijeme bojao. Da je Marilyn u sebi cijelo vrijeme na sve stavljala etiketu. Bijelo i ne-bijelo. Da je to nekako važno.

– Da je bila bjelkinja – kaže – ništa od ovog nikad se ne bi dogodilo (Ng, 2019: 169–170).

Razgovor se nastavlja i u sljedećem citatu:

Znaš što želim reći. Da je bila bjelkinja... – Te riječi gorke su kao pepeo na njegovu jeziku. Da je bila bjelkinja. Da sam ja bijelac. – Bila bi se uklopila.

Jer preseljenje nikad ne bi bilo dovoljno, sad mu je to jasno. Svuda bi bilo jednako. Djeci miješanog podrijetla često je teško naći svoje mjesto u svijetu (Ng, 2019: 170).

Ovaj navod također ukazuje na to da se James teži uklopiti u društvo te se nada da će to njegovoj djeci uspjeti, što nažalost nije bio slučaj. On se stoga mora uhvatiti u koštac s činjenicom da Lydija jest dijelom Kineskinja i da je to imalo utjecaja na njezino samopoimanje vlastitoga identiteta kao i na njezin svakodnevni život. Mora se suočiti s idejom da je Lydija također žrtva rasizma i diskriminacije te da je on nije uspio zaštititi – no, njezina smrt ipak nije njegova krivica.

Također, Jamesova afera prikaz je njegove vlastite borbe s poimanjem rasnoga identiteta i očekivanja društva u kojem živi. On Marilyn, bijelu ženu, vara s asistenticom koja je kineskoga podrijetla. Iako cijeli život bježi od svoga identiteta i trudi se uklopiti u bjelačko društvo i primiti njihovo priznanje, ipak se nakon ovoga traumatičnoga događaja okreće onom poznatom, u ruke Kineskinje, koja govori jezik i sprema kinesku hranu. U naručju poznatog, koje cijeloga života želi učiniti *Drugim*, nastoji pobjeći od surove realnosti koja ga tjera da se suoči s vlastitom *drugošću*, ali mu taj čin ne donosi olakšanje.

6.3 (Među)generacijske traume

Po pitanju povijesne traume, likovi manjinskih skupina predstavljeni u ovim romanima imaju tu kolektivnu, trajnu traumu koju je ta skupina proživljavala kroz dugi vremenski period. U romanu Celeste Ng to je rasizam kojega je proživljavala azijsko-američka zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama. Zatim, rasizam i kako je on pojedinačno utjecao na likove u romanu te njegovo prenošenje kroz tu obiteljsku liniju idealan je prikaz obiteljske traume, koja zatim posljedično postaje (među)generacijska. U romanu se navodi kako generacijske traume neposredno utječu na potomke oblikujući njihova iskustva, odluke i osjećaje.

Kako je to počelo? Kao sve: s majkama i očevima. Zbog Lydijinih majke i oca, zbog majčinih i očevih majki i očeva. Zbog toga što je majka davno nestala, a otac je doveo kući. Zbog toga što se njezina majka više od svega željela istaknuti, a otac uklopiti. Zbog toga što je i jedno i drugo bilo nemoguće (Ng, 2019: 27).

Traume koje su obilježile Marilynin odnos s vlastitom majkom kasnije neposredno utječu na njezin odnos s Lydijom. Odluke Marilynine majke, koja je cijeli život bila kućanica i koja je imala slična očekivanja za vlastitu kćer, ono su što je obilježilo Marilynine ambicije i njezino buntovništvo.

Do kraja života, to će biti prvo čega će se Marilyn sjetiti kad pomisli na majku. Majku koja nikada nije otišla iz svog rodnog gradića sto i trideset kilometara udaljenog od Charlottesvillea, koja je izvan kuće nosila rukavice i koja je nikad, nijednom svih tih godina, nije poslala u školu bez toplog doručka. Koja nakon odlaska Marilynina oca nikad nije spomenula svog supruga, nego ju je odgojila sama (Ng, 2019: 31).

Kao odgovor na majčin utjecaj, Marilyn prestaje kuhati po povratku iz svoje pobunjeničke ekspedicije; to je način na koji odlučno odbacuje ideju života kakvu je imala njezina majka.

S druge strane, Jamesov manjak povezanosti s vlastitim ocem dovodi do nemogućnosti povezivanja s najstarijim djetetom, sinom Nathom: „U dubini duše želi smiriti Natha, položiti utješnu, utjecajnu ruku na njegovo rame i privući ga u zagrljaj, baš na ovaj od svih dana“ (Ng, 2019: 58).

Ne uči Natha kako se nositi s nasiljem i rasizmom kojega svakodnevno doživljava jer želi zaboraviti da mu se sin zapravo ne uklapa u društvo. Radije bi okrenuo leđa tim problemima i prebacio ih na Nathova leđa.

Dio njega želio je zagrliti sina, reći mu da razumije. I nakon gotovo trideset godina, još uvijek se sjećao sata tjelesnog u Lloyd, kad se zapetljao navlačeći košulju i izronivši glavom iz otvora ovratnika shvatio da njegove hlače nisu na klupi (Ng, 2019: 80).

Do kulminacije u njihovu složenom odnosu dolazi u trenutku fizičkoga nasilja, kada James udara Natha, što zauvijek mijenja njihov odnos: „Nikad prije nije udario Natha i nikad ga više neće udariti. Ali nešto između njih već je bilo slomljeno“ (Ng, 2019: 114).

James shvaća da je takav odnos loš, te da bi trebao promijeniti svoje ponašanje. Međutim, ukorijenjene traume, internalizirani rasizam te žudnja za prihvaćanjem u društvu tjeraju ga da se nastavi ponašati na taj način, jer nije dovoljno hrabar da se odmakne od društveno zadane uloge koju trebaju igrati muškarci u tradicionalnom društvu. U njegovu je slučaju dodatni problem stereotip o „emaskuliranim“ Azijcima.

Kad bi čuo svoj glas, James bi se svaki put ugrizao za vrh jezika, ali već je bilo prekasno. Nije shvaćao zašto to govori Nathu, jer to bi značilo da shvaća nešto mnogo bolnije: da ga Nath sve više podsjeća na njega samog, na sve što je želio zaboraviti iz svog dječastva. Znao je samo da to već postaje refleks, refleks koji ga boli i kojeg se stidi, pa je okrenuo glavu na drugu stranu (Ng, 2019: 132).

Jamesova nemogućnost uklapanja u društvo dubinski oblikuje njegove odnose s vlastitom obitelji. Sva svoja očekivanja i želje on polaže u svoju kćer Lydiju te od nje očekuje da će imati bolji život, život kakav je on htio no nije bio u mogućnosti imati. Njegovi se kompleksi izvana manifestiraju u načinu na koji priča s Lydijom i Nathom, te kako se prema njima odnosi.

Svaki dan James se vozio kući s fakulteta na kojem je iz semestra u semestar držao svoj kolegij o kaubojima, dok predavanja nije naučio napamet od prve do posljednje riječi, i razmišljao o poniženjima koja je tog dana doživio: o dvjema djevojčicama koje su se igrali školice na uglu pa gađale kamenčićima njegov automobil kad je zakočio pred znakom za obavezno zaustavljanje; o Stanu Hewittu koji ga je pitao za razliku između proljetne rolice i rolice od jaja; o gospođi Allen koja se nasmijuljila kad se provezao pokraj nje. Tek kad bi došao kući i vidio Lydiju, taj smog ogorčenja raspršio bi se. Njoj će sve biti drukčije, mislio je. Ona će imati prijateljice koje će reći, Stane, ne budi idiot, otkud bi to ona mogla znati? Ona će biti sigurna i samouvjerenana; ona će reći Dobar dan, Vivian i svojim krupni modrim očima gledati svoje susjede ravno u oči. Iz dana u dan ta pomisao postojala je sve dragocjenija (Ng, 2019: 134).

U izdvojenom paragrafu ukazuje se na Jamesova svakodnevna iskustva, mikroagresiju i rasizam s kojima se gotovo svakodnevno suočava. Čitateljima se ukazuje i na način na koji se James s tim nosi – negativno. On u Lydiji vidi utjehu i spas, što na nju stavlja ogroman pritisak. Lydia ne ispunjava očeva očekivanja no laže kako bi udovoljila i njemu i majci.

James ne vidi Lydiju kao osobu, već kao ideju osobe kakvu on smatra idealnom, savršenom, prihvaćenom. Promatra je kao prazni papir na kojem može nacrtati osobu koja će biti nositelj svih društveno poželjnih osobina. Isto čini i Marilyn, no s vlastitim akademskim očekivanjima. Umjesto da joj za Božić kupe poklon kakav bi Lydija željela i koji bi bio u skladu s njezinim interesima, oni joj kupuju ono što su oni htjeli imati, živeći tako svoje živote kroz nju. To je pak uvjetovano iskustvima kroz koja su prolazili njihovi roditelji i oni sami, a sada vlastite komplekse i traume prenose na svoju djecu, nastavljajući krug patnje.

Ti već imaš prijateljice. Volio bih... – Ušutio je, progutavši riječi: Volio bih da sam ja imao tu knjigu kad sam bio u tvojim godinama. Možda bi sve bilo drukčije, pomislio je; da se znao ophoditi s ljudima, steći njihovu naklonost, možda bi se uklopio u Lloyd, očarao Marilyninu majku, dobio zaposlenje na Harvardu. Dobio više od života (Ng, 2019: 150).

S druge strane, James i Marilyn sve nade, želje i ambicije usmjeravaju prema starijoj djeci, dok se njihova najmlađa kći Hannah nosi s osjećajima napuštenosti i izolacije od

ostatka obitelji. To utječe na njezin karakter tako što se razvija u povučenu, tihu djevojčicu koja pomno prati sve što se oko nje događa, a u isto vrijeme nastoji biti neprimjetna. Njezina je dječja patnja zbog nedostatka ljubavi i pažnje čini nezahtjevnim djetetom koje sa zahvalnošću prihvaća i ono najmanje što dobije: „Hannah se obgrli rukama i čvrsto se zagrlila, zamišljajući da tješi majku i da nju zauzvrat tješe majčine ruke“ (Ng, 2019: 68).

Ako se međusobni odnosi unutar obitelji ne promijene i traume ne zacijele, krug patnje će se nastaviti, a traume prenijeti na buduće generacije.

7 BRIT BENNETT – *MOJA NESTALA POLOVICA*

Brit Bennett suvremena je američka autorica poznata po svojim romanima u kojima istražuje složena društvena pitanja poput identiteta, rase i obiteljske dinamike. Njezin jedinstveni glas i vještina pripovijedanja učinili su je prepoznatljivom u suvremenoj književnosti. Dobro su je prihvatili i publika i književna kritika (Bennett, n.d.).

Debitantski roman *Majke* objavila je 2016. godine, a roman je privukao pozornost publike zbog teme prijateljstva, tajni i posljedica izbora koje je napravila skupina mladih ljudi u blisko povezanoj zajednici. Uspjeh ovoga romana uspostavio je Bennett kao talentiranu spisateljicu sposobnu na sofisticiran način prikazati ljudska iskustva i emocije (Bennett, n.d.).

Međutim, njezin drugi roman *Moja nestala polovica*, objavljen 2020. godine, učinio je Bennett značajnom figurom suvremene književnosti. Roman je postigao kritički i komercijalni uspjeh, postavši bestseler *New York Timesa* (Bennett, n.d.). Važne teme rasnoga prelaženja, identiteta i posljedica osobnih izbora, pokazale su autoričinu sposobnost da se suoči sa složenim društvenim pitanjima na duboko dirljiv način.

Inspiraciju za roman Bennett je dobila od majke. U jednom intervjuu, prisjetila se dana kada je njezina majka počela pričati o svojoj južnjačkoj prošlosti. Jedna priča bila je predobra da bi joj promaknula.

„Iznijela je to na način na koji to roditelji često čine, kao da je to nešto što svi znaju... da postoje gradovi u kojima se ljudi međusobno vjenčavaju kako bi im djeca bila svjetlije puti sa svakom generacijom,” prisjetila se Bennett. „Rekla sam joj: 'Čekaj! Vрати se na to.’” (George, 2020).²²

Očarana, Bennett je izvadila svoj telefon i zapisala jednu rečenicu. Bilo je to 2015. godine. Ideja je zaživjela. Zatim su niknule sestre blizanke i krajolik Louisiane, a zatim sve ostalo (George, 2020).

Moja nestala polovica je višegeneracijski, multigeografski roman koji se fluidno kreće između prošlosti i sadašnjosti, od 1950-ih do kasnih 1990-ih, i od maloga gradića Mallarda

²² U originalu: “She brought it up the way parents often do, like it’s something everybody knew ... that there were towns where people would intermarry so that their children would get lighter with each generation,” Bennett recalls. “And I was like: ‘Wait! Go back to that.’”

opsjednutoga svijetlom bojom kože do New Orleansa, Washingtona, Los Angelesa, New Yorka i Minneapolisa (Bennett, 2021).

Bennett navodi da narativi o „prelaženju“ često uključuju moraliziranje, ali se ona nije zanimala za takvu vrstu priče. *Passing* je „I čin samokreacije i također čin samouništenja“, objašnjava ona. Ima nečeg „duboko američkog“ u definiranju osobnoga identiteta, a ipak blizanka koja odluči živjeti kao bjelkinja gubi vezu sa svojom prošlošću i obitelji. „Smatram da je ta složenost mnogo zanimljivija od osude zbog takvoga izbora,“ tvrdi Bennett (Kelly, 2020).²³

Roman započinje u travnju 1968. kada se Desiree Vignes vraća u Mallard nakon 14 godina. Dolazi ponovno živjeti s majkom Adele i sa sobom dovodi svoju tamnoputu kćer Jude. Prvi dio romana govori o tome kako su Desiree i njezina sestra blizanka Stella napustile Mallard 1954., te kako su se razdvojile u New Orleansu. Opisuje se i Desireein povratak i susret s bivšim ljubavnikom Earlyjem Jonesom, i njihovu vezu.

Drugi dio odvija se deset godina kasnije i usredotočuje se na Jude koja studira na UCLA. Upoznaje Reesea, fotografa i trans muškarca. Postupno razvija osjećaje prema njemu, a njihova veza se produbljuje. Jude radi kao ugostitelj kako bi pomogla Reeseu s operacijom uklanjanja dojki. Uznemiruje je slučajan susret na Beverly Hillsu s osobom koja izgleda poput sestre blizanke njezine majke Stelle.

U trećem dijelu romana vraćamo se u 1968. godinu, ali iz Steline perspektive, koja je sada Stella Sanders – udana i „prolazi“ kao bjelkinja. Upoznaje Blakea Sandersa i udaje se za njega. Pohadajući sastanak susjedstva, izražava protivljenje useljavanju jedne crnačke obitelji u njihovu ulicu. Obitelj Walker ubrzo doseljava u susjedstvo, iako se bijeli susjedi na to bune. Stella se postupno sprijateljuje s Loretom Walker, no laže o svom životu. Njih dvije postaju bliske, ali se prijateljstvo narušava kada Walkeri odlaze iz susjedstva nakon rasističkoga napada. Stella više ne razgovara s njima.

Četvrti dio počinje 1982. godine. Jude, i dalje s Reeseom, radi u korejskom restoranu i čeka prijem na medicinski fakultet. Nakon večeri u Beverly Hillsu, gdje je vidjela ženu sličnu Stelli, Jude razmišlja o tom događaju. U studenom 1982., Barry poziva Jude i Reesea na

²³ U originalu: “I found that complexity a lot more interesting than the possibility of condemning her for this choice.”

predstavu na kojoj upoznaje djevojku s plavom kosom i ljubičastim očima koja je podsjeća na Stellu. Ta djevojka je Kennedy, njezina prva sestrična, što ona u tom trenutku ne zna. Kada saznaje tko je zapravo Kennedy, Jude počinje raditi u kazalištu i pomaže Kennedy u nadi da će pronaći Stellu.

Stella u međuvremenu postaje profesorica statistike na sveučilištu, dok je Blake razočaran njezinim poslom. Tijekom predstave „The Midnight Marauders,“ Stella se konačno pojavljuje u kazalištu i Jude se suočava s njom. Iako Stella u početku sumnja da su rođakinje zbog Judeine tamne kože, Jude otkriva detalje o životu Stelle i Desiree koje stranac ne bi mogao znati i Stella joj počinje vjerovati. Međutim, kad Jude predloži da nazovu Desiree, Stella bježi.

Na zabavi za glumce, Kennedy se opija i govori Jude da je sretnica što ju je Reese odabrao s obzirom na njezinu tamnu kožu. Kao odgovor na taj rasistički komentar, Jude otkriva Kennedy istinu o svojoj majci. Kennedy suočava Stellu s tim informacijama, ali Stella laže, odgovarajući da je to vjerojatno šala. Blake i Stella nagovaraju Kennedy da zaboravi na tu priču. Kennedy još jednom pokušava saznati istinu o majčinoj prošlosti, ali opet biva odbijena.

Peti dio počinje 1988. godine, kada je Kennedy uspješna glumica u sapunici „Pacific Cove.“ Pokušava razgovarati s majkom i pitati je o prošlosti, no Stella i dalje odlučuje lagati. Očajnički pokušavajući saznati istinu, Kennedy je čak pokušava isprovocirati spominjanjem grada Mallarda za koji je čula od Jude.

Radnja se vraća u 1985. godinu u New York gdje Kennedy živi s dečkom Frantzom. Dobiva ulogu u mjuziklu te pazi na svoj glas. Jude neočekivano ulazi u kafić u kojem radi Kennedy. Daje joj svoju adresu te se njih dvije planiraju sastati nakon nastupa.

Nakon Kennedyjina nastupa, Jude joj pokazuje sliku Stelle i Desiree kao djece. Sljedećeg dana Kennedy ostaje s Jude dok čeka Reesea i za to vrijeme saznaje o obiteljskim tajnama. Nakon Reeseove operacije Kennedy shvaća da je gotovo s Frantzom.

Kennedy se vraća u Kaliforniju, kasnije putuje Europom i postaje agentica za nekretnine. Stella dolazi u Mallard kako bi smanjila kontakte između Kennedy i Jude. Na željezničkoj stanici saznaje da je Mallard sada dio Palmetta. U ovom se dijelu opisuju promjene u životima likova do kojih je došlo u međuvremenu.

Stella se miri s Desiree i priznaje svoje laži Kennedy. Adele, majka blizanki i Judeina baka, umire te Jude i Reese odlaze na njezin sprovod. Jude obavještava Kennedy o Adelininoj smrti.

U romanu pratimo više paralelnih priča koje prate različite likove u različitim etapama njihovih života. Koristeći se višestrukom pripovjedačkom perspektivom, Bennett produbljuje priču. Središnji je pokretač radnje zapravo prolaznost vremena i njegova utjecaja na trenutne događaje, kao i na one u budućnosti, obilježena povijesnim traumama i odlukama pojedinaca koje imaju utjecaj na druge. Upravo je prepletenost životnih puteva likova i njihovih osobnih izbora u ekstremnim okolnostima ključ radnje. Poigravanje s vremenom produbljuje karakterizaciju likova, stvara napetost i naglašava pojedine dijelove romana. Bennett u romanu vješto koristi različite narativne strategije kako bi dublje istražila veze između prošlosti i sadašnjosti.

Roman prati dva glavna lika – sestre Vignes kroz njihovo odrastanje i daljnji život prepun izazova. Bennet paralelno predstavlja i njihove potomke, ali se u isto vrijeme stalno vraća u prošlost kako bi se objasnila motivacija i osjećaji likova. Radnja obuhvaća više desetljeća i mjesta te istražuje teme poput rase, identiteta, obitelji i izbora. Radnja romana proteže se kroz razdoblje od 1950-ih do 1990-ih godina, prateći životne putove sestara Desiree i Stelle Vignes, od njihova odrastanja u malom južnjačkom gradu Mallardu u Louisiani do životnih odabira koje kasnije čine i koji određuju njihove daljnje sudbine te iskustava koja proživljavaju na različitim mjestima.

Priča započinje u fiktivnom gradiću Mallard u Louisiani gdje sestre Vignes odrastaju. Mallard je prepoznatljiv po svojoj populaciji svjetloputih Afroamerikanaca koji ističu značaj „prolaženja“ kao bijelci u svrhu lakšeg nošenja s društvenim predrasudama. Grad i njegova rasna dinamika imaju dubok utjecaj na oblikovanje identiteta likova. Nakon napuštanja Mallarda, Desiree i Stella sele u New Orleans gdje njihovi životi kreću različitim smjerovima. Desiree se udaje i dobiva kćer, dok Stella odlučuje živjeti kao bjelkinja, skrivajući svoj pravi identitet. Značajan dio romana odvija se u Los Angelesu. Desiree se vraća u Mallard sa svojom kćeri prije nego što se preseli u Los Angeles kako bi pobjegla od nasilne veze. Stella također živi u Los Angelesu, tajeći svoju prošlost. Kći Desiree, Jude, kasnije seli u New York kako bi slijedila svoje snove i istražila obiteljsku povijest.

U romanu se uz glavne likove, sestre Desiree i Stellu, pojavljuju i Jude, Kennedy, Adele, Reese, Early i dr. Svaki od tih likova dobiva priliku da bude fokalizacijsko središte u različitim dijelovima romana što omogućava čitatelju da vidi svijet iz njihove perspektive, razumije njihove unutarnje sukobe i pratiti njihov razvoj kroz vrijeme.

7.1 Karakterizacija likova

Jedan od dvaju glavnih likova je Desiree Vignes koja se vraća u rodni grad Mallard nakon što je otišla kao mlada žena. U romanu, njezina borba uključuje suočavanje s pitanjima identiteta i pripadnosti, ne samo unutar obitelji, već i unutar širega konteksta rasnoga naslijeđa. Odluka da se vrati u Mallard tjera je na suočavanje s prošlošću i vlastitim izborima. Za to vrijeme, njezina sestra blizanka Stella živi predstavljajući se svijetu kao bjelkinja. Odluka koju je donijela ne želeći proživjeti život crkinje imat će dalekosežne posljedice na njezin život kao i na živote ljudi oko nje. Živeći u stalnom strahu da će njezina tajna biti otkrivena, Stella cijelo vrijeme nastoji nadvladati unutarnji sukob zbog dvostrukoga identiteta.

Pobjegle su iz gradića i unatoč sumnjama ostalih, dugo je trebalo da se kući i vrate:

Dakako, istina nije bila ni iskvarena ni mistična; blizanke su uskoro osvanule u New Orleansu, sebične djevojke koje su pobjegle od odgovornosti. Neće dugo ostati. Život u gradu dojadit će im. Ponestat će im novca i drskosti pa će se šmrcajući vratiti na majčin trijem. Ali nisu se vratile. (Bennett, 2021: 10)

Zanimljivo je kako je inicijalno Desiree imala duboku želju otići iz Mallarda, dok je Stella željela postati učiteljicom u tom malom gradiću – iako je nažalost morala odustati od tog sna.

Stella je željela jednog dana biti učiteljica u srednjoj školi u Mallardu. Ali kad god je Desiree zamišljala svoju budućnost u Mallardu, kad je zamišljala kako joj se život vječno nastavlja kao i dotad, osjećala je kako joj nešto steže grlo. (Bennett, 2021: 16)

No, u romanu, Stella je blizanka koje sve ostavlja za sobom, preuzimajući život bjelkinje, ne vraćajući se u rodno mjesto desetljećima, dok je Desiree blizanka koja se vraća i veći dio svoga života provodi u Mallardu s majkom: „Da Desiree nikada nije željela biti dijelom grada koji je bio njezino prirodno pravo. Da je osjećala kako povijest može odbaciti kao da slijeganjem ramena skida nečiju ruku sa svojeg ramena“ (Bennett, 2021: 12).

Stella nije mogla ni zamisliti odlazak iz Mallarda, iako je na kraju ona ta blizanka koja grad zauvijek napušta, kao i identitet koji je imala: „Stelli se odlazak iz Mallarda doimao nestvarnim, kao i let u Kinu. Zapravo izvedivim, ali to ne znači da se mogla zamisliti kako to čini“ (Bennett, 2021: 13).

Early Jones, prijatelj iz djetinjstva Desiree i Stelle iz Mallarda, igra značajnu ulogu u Desireeinoj priči. Earlyjeva iskustva rasvjetljavaju rasnu dinamiku i izazove unutar Mallarda. Njegova nazočnost utječe na Desireeine odluke. Early nudi vitalnu vezu s prošlošću i sažima odnos između rase i identiteta (Bennett, 2021).

Desireeina kći Jude rođena je s tamnom kožom te njezina iskustva unutar i izvan Mallarda naglašavaju naslijeđe obitelji Vignes i trajni utjecaj rasnoga identiteta. Ona se bori sa svojim vlastitim samopoimanjem i mjestom u svijetu koji često osuđuje ljude na temelju njihova izgleda.

Stellina kći Kennedy odrasta bez saznanja o pravom identitetu svoje majke, a samim time i o istini vlastitoga identiteta. Kroz život prolazi osjećajući da joj nešto u životu nedostaje, a kada otkrije istinu proživljava krizu identiteta.

To nije bilo rasno pitanje. Jednostavno joj se nije sviđalo da joj itko govori tko bi trebala biti. U tome je bila nalik na majku. Da se rodila crna, bila bi sasvim sretna s time. Ali nije, i tko je Jude da joj govori da je netko tko nije? Zapravo se ništa nije promijenilo. Doznala je nešto o majci, a li koliko to znači kad se pogleda ukupnost njezina života? Jedna pojedinost koja se pomakla i zamijenila drugu. Zamjena jedne cigle ne bi pretvorila kuću u vatrogasnu postaju. I dalje je bila on što jest. Ništa se nije promijenilo. Nimalo se nije promijenilo (Bennett, 2021: 297).

Ovaj citat idealno naglašava s čime se Kennedy bori. Iako je crnkinja po majci, njen identitet bio je izbrisan cijeli život i sustavno se i dalje briše u očima ljudi oko nje, kao što je njen dečko Frantz. To jača njenu borbu s vlastitim identitetom:

Pa ipak, sjela je na rub kreveta i skinula mu naočale, magleći se pred njegovim očima.

– Bi li me volio – rekla je – i da nisam bijela?

– Ne – odvratio je privukavši je bliže. – Zato što to onda ne bi bila ti (Bennett, 2021: 297).

Stella se tijekom procesa „prolaženja“ kao bjelkinja sprijatelji s Lorettom, crnkinjom čija se obitelj doselila u njihovo bijelo susjedstvo. Ta veza Stellu tjera na suočavanje s onim što je odbacila te sa životom u lažima koji je do tada živjela. Ona u sebi silno želi biti iskrena s Lorettom, ali shvaća koliko bi je to koštalo. Lorettina nazočnost prisiljava Stellu na sučeljavanje s vlastitim izborima i autentičnošću osobnih odnosa. Njihovo prijateljstvo razotkriva načine na koje ljudi mogu skrivati svoje pravo ja, čak i od onih koji su im dragi.

Adele, majka Stelle i Desiree, jedan je od ključnih likova romana, pogotovo nakon povratka Desiree u Mallard. Adele jasno daje do znanja da ne odobrava što se Desiree udala

za tamnopusu crnca. Posebno zamjera Judeinu tamnu kožu te često pokušava svojoj unuci pokazati kako posvijetliti kožu, iako nijedna od njezinih taktika ne uspjeva. Unatoč svom internaliziranom rasizmu, Adele prima Desiree i Judea u svoj dom i dopušta im da žive s njom. Nikada ne govori o Stelli, sve dok ne počne bolovati od Alzheimerove bolesti. Prije smrti, Adele je ipak uspjela nadići svoje kolorističke predrasude, prihvativši Desireeina tamnopusu partnera, Earlyja.

7.2 Rasni identitet

Toni Morrison u svom opusu je istraživala kompleksne teme crnačkoga života u Sjedinjenim Američkim Državama, a slično čini i Bennett u svom romanu *Moja nestala polovica*. Likovi Toni Morrison suočavaju se s posljedicama rasizma i robovskoga naslijeđa te s traumama koje su proizašle iz tih iskustava. Označeni su pojmom inferiornosti i često percipirani kao *Drugo* (Matas, 2021: 25). Morrison je sebe opisivala kao afroameričku spisateljicu i smatrala je da prinosi američkoj književnosti na tri ključna načina: kao crkinja, kao žena i kao Amerikanka, oblikujući svoja djela unutar tih triju konteksta (Matas, 2021: 25). Morrison drži da „afroamerička književnost ima povijesno-politički okvir kakav nema nijedna druga zajednica u Americi,“ (Matas, 2021: 25) jer iako su i druge rasne i etničke skupine bile izložene diskriminaciji u Americi, crnci su jedini u Ameriku nasilno dovedeni i porobljavani (Matas, 2021: 25).

Njezin roman *Solomonova pjesma* iz 1977. godine sadrži zanimljiv ženski lik imena Ruth. Osim inferiornosti koja proizlazi iz toga što je žena, u romanu je relevantna i činjenica da je crkinja, te da cijela zajednica pokazuje osjećaje manje vrijednosti i *drugosti*. Jer, Ruth kao žena ne prolazi kroz iste probleme kao bijela žena, već je zbog svoje *drugosti* kao crkinja predmet diskriminacije i drugih žena. Ova dihotomija naglašena je u djelu Brit Bennett gdje imamo iskustva dviju sestara od kojih jedna igra ulogu bjelkinje, što naglašava različite oblike diskriminacije koje doživljavaju.

Afroamerički autori koji djeluju početkom 20. stoljeća bili su svjesni rasnih stereotipa te se u njihovim djelima jasno vidi kako se tim stereotipima suprotstavljaju (Matas, 2021: 26). Zadaća je tih autora njegovanje afroameričke kulture i iznošenje njihove verzije američke povijesti koju bi bijela Amerika radije prekrila velom zaborava (Matas, 2021: 27).

Roman *Moja nestala polovica drugost* u vidu rasnoga identiteta promatra u oprečnim životima blizanki Stelle i Desiree.

Stella i Desiree, dvije svijetlopute sestre, izabrale su različite životne putove. Dok se Stella udaje za bijeloga muškarca, Desiree se udaje za vrlo tamnoga Afroamerikanca.

Znaš da joj je sestra pobjegla, umislila je da je sada bijela.

– E, da – rekao je starac. – Negdje živi sasvim fino kao bijela žena.

– A onda je Desiree rodila to svoje dijete.

– Što je s djetetom? – upitao je Early.

– Ništa – polako je rekao čovjek sa Stetsonom. – Samo je crna da ne može biti crnija. Desiree je otišla i udala se za najcrnjeg momka kojeg je našla i misli da nitko ovdje ne zna da je on dira (Bennett, 2021: 58).

Njezina kći, Jude, zbog toga je izrazito tamnoputa te trpi diskriminaciju prilikom povratka u Mallard, što je osobito bizarno. Stigma povezana s tamnijim tonom kože, ključni je aspekt problema kolorizma, ima globalni značaj i bila je naglašena pojava od vremena ropstva nadalje u Sjedinjenim Američkim Državama. Tijekom i nakon razdoblja ropstva, Afroamerikanci svijetlije boje kože često su imali „privilegirani“ status u usporedbi s tamnopusim Afroamerikancima, što im je pružalo više mogućnosti za obrazovanje i zapošljavanje. Osim diskriminacije koju su bijelci provodili nad Afroamerikancima, postoji i povijest diskriminacije među samim Afroamerikancima, posebice prema osobama tamnije puti (Kerr, 2005: 280). Na primjer, u nekim se situacijama koristio test „papirnate vrećice“ kako bi sami Afroamerikanci procijenili prihvatljivost drugih Afroamerikanaca za pridruživanje njihovim društvenim, crkvenim i kulturnim organizacijama na temelju toga je li njihova koža svjetlija od smeđe papirnate vrećice. Ovaj test primjenjuje se sve do 1980-ih godina 20. stoljeća (Kerr, 2005: 280). Podaci koje je prikupio Nacionalni savez za bolje afroameričko obrazovanje (NSBA) i Nacionalni savez za istraživanje afroameričkoga života (NSAL) sugeriraju da su obrazovaniji Afroamerikanci bili skloni birati supružnike svjetlije puti za brak (Moore et al, 2021).

Nazvali su je Lutka od Katrana.

Ponoć. Mračna- Pita od blata. Govorili su: 'Nasmiješi se, ne vidimo te.' Govorili su: 'Toliko si tamna da se stopiš s pločom.' Govorili su: 'Kladim se da možeš gola doći na pogreb. Kladim se da te krijesnice danju prate. Kladim se da, kad plivaš, izgledaš kao mrlja nafte.' Smislili su hrpu šala i na jednoj zabavi u San Franciscu, već dobrano zašavši u četrdesete, izrecitirala je cijelu litaniju. 'Kladim se da te žohari nazivaju rođakinjom. Kladim se da ne možeš pronaći vlastitu sjenu.' I sama se čudila koliko ih je dobro zapamtila. Na zabavi se prisilila smijati se premda joj nije bilo smiješno. Te šale bile su istina. Bila je crna. Plavocrna. Ne, toliko crna da je izgledala ljubičasto. Crna kao kava, asfalt, svemir, crna kao početak i svršetak svijeta (Bennett, 2021: 87–88).

Mallard je opisan kao gradić pun svjetloputih crnaca: „Nije li mu biskup rekao da je Mallard gradić ljudi crne kože? Pa tko su onda ti ljudi koji hodaju uokolo? Svijetli, plavokosi i crvenokosi, a najtamniji nije tamniji od kakva Grka“ (Bennett, 2021: 12).

Kao takav, gradić je obilježen kolorizmom. Kao što je već spomenuto, kolorizam je pojam koji se koristi kako bi se opisala diskriminacija ili pristranost temeljena na različitim tonovima kože, posebice unutar iste rasne ili etničke grupe (Mathews i Johnson, 2015: 250). Ovaj koncept često dolazi do izražaja u afroameričkoj zajednici i drugim zajednicama gdje postoji više različitih nijansi boje kože. Temelji se na ideji da se svjetlije nijanse kože često više cijene, smatraju atraktivnijima i pripisuju im se povlastice u odnosu na tamnije nijanse kože. Unutar afroameričke zajednice postoji unaprijed oblikovani stav prema nijansama kože koji utječe na način na koji se pojedinac percipira, posebno u odnosu na žene afroameričkoga podrijetla. Različiti tonovi kože, od svjetlijih do tamnijih, stvaraju unutar skupine Afroamerikanaca izvjestan oblik diskriminacije. Svjetlije nijanse crne boje kože prihvaćenije su od tamnijih nijansi. Povijesna istraživanja ukazuju da afroameričke osobe svjetlije puti lakše prolaze kroz društvene prepreke, ne samo unutar bijele američke zajednice ili među različitim rasama, već i unutar same afroameričke zajednice (Mathews i Johnson, 2015: 250).

Ne bi ti se svidio Mallard – rekla mu je.

– Zašto?

– Zato. Ljudi su tamo čudni. Opsjednuti bojom kože. Zato sam otišla (Bennett, 2021: 26).

Također, njezina majka Adele kritizira njezine veze s tamnopusim muškarcima:

Majka bi je mogla otjerati prije no što stigne do stepenica. Samo bi pogledala Jude prije no što bi joj pokazala natrag na cestu. Naravno da te taj tamni čovjek istukao. Što si očekivala? Brak iz inata ne traje (Bennett, 2021: 23).

Kao razlog za njihovo nasilno ponašanje također navodi internalizirani kolorizam, naglašavajući pritom kako su svjetloputiji crnci ipak u privilegiranijem položaju u društvu nego tamnopusim crnci. Iz toga se rađaju ljubomora i zavist:

Nije li govorila Desiree da taman muškarac neće biti dobar za nju? Nije li ju cijeli život pokušavala upozoriti? Taman muškarac uništiti će njezinu ljepotu. Isprva će mu se sviđati, ali, kao i sve što je želio a nije uspio postići, uskoro će joj zamjerati. A sada ju je kažnjavao zbog toga (Bennett, 2021: 42).

A, kao što je već spomenuto, obilježio je i život njezine kćeri Jude:

U mjestu iz kojeg dolazim ne vole ljude poput mene.

– Misliš, crnce?

– Tamne – rekla je Jude. – Svijetli su u redu (Bennett, 2021: 240).

No, unatoč lošem postupanju zajednice i diskriminaciji koju proživljava, Jude ni na trenutak ne pomišlja zaboraviti na svoju rasu ili korijene ili pokušati zadovoljiti bijelce oponašajući njihov stil života ili naglasak, kao što je to učinila Stella.

Ipak, Stella ni u Mallardu nije prva – a sigurno ni posljednja – koja se odlučila na *passing*. Kao što navodi Bennett:

Odrastajući u Mallardu slušate priče o ljudima koji su se pravili da su bijelci. Warren Fontenot vozio se vlakom u odjeljku za bijelce, a kad ga je sumnjičavi nosač počeo ispitivati, ovaj je govorio upravo dovoljno francuskog da ga uvjeri kako je crnomanjasti Europljanin; Marlene Goudeau postala je bijela kako bi dobila učiteljski certifikat; Luthera Thibodeauxa predradnik je označio kad bijelog i dao mu veću plaću. Takve su situacije, kad su se izdavali za bijelce, iako rijetke, bile zabavne (Bennett, 2021: 74).

Godinu dana po dolasku u New Orleans Stella ostavlja svoju sestru i život kakav je poznavala. Marljivo je radila na tome da postane bijela, iskorištavajući svoju svijetlu boju i skrivajući svoju prošlost i rasu kako bi se asimilirala u bjelačku zajednicu. Za tu se ulogu pripremala gledajući TV i oponašajući naglaske i stil govora bijelaca. Udaje se za bijelca s kojim dobiva kćer Kennedy, iako je u početku bilo strah da se ne razotkrije rođenjem tamnopusijeg djeteta: „Ali kad je rodila, preplavilo ju je olakšanje. Novorođenče u njezinu naručju bilo je savršeno: mliječna koža, valovita plava kosa i oči toliko plave da su izgledale ljubičasto“ (Bennett, 2021: 153).

Stella internalizira rasizam zbog straha od otkrivanja koji osjeća svakodnevno. Ovdje idealno vidimo Fanonovu ideju o tome da crnac ruši svoje urođene attribute iz žudnje da dosegne bjelački ideal, koji mu je nedostižan. Njena paranoja utječe na njezine odnose prema drugima u zajednici, poglavito drugim crncima. Kada se crnačka obitelj useli u njihovo bjelačko naselje, Stella je najglasnija u protivljenju: „Moraš ih spriječiti, Percy – rekla je. – Ako to ne učiniš, bit će ih još, a što tada? Dosta je!“ (Bennett, 2021: 148)

Također, njezin muž Blake opisuje kako mu je čudan njezin odnos prema crncima. Iako je i sam rasist, što opravdava idejom „poštovanja društvenoga poretka,“ drži da je njen animozitet prema crncima pretjeran.

A osim toga, otkako ju je poznao, o crncima nikada nije lijepo govorila. Istini za volju, bilo mu je pomalo neugodno zbog toga. Poštovao je prirodni poredak, ali zbog toga nije trebalo biti okrutan. Kao

dječak je imao crnu dadilju po imenu Wilma, koja im je praktički bila članica obitelji. I dalje joj je svake godine slao božićnu čestitku (Bennett, 2021: 149).

Stella rasizam koristi kao štit, kako nitko ne bi pretpostavio da bi i ona mogla biti „jedna od njih,“ iako tijekom prijateljstva s Loretom žudi za tim da joj prizna istinu i napokon bude slobodna. Naposljetku, Stelliin štit rasizma ne nestaje jer ne nestaje ni njezina paranoja da će biti otkrivena.

Ali Stella nije htjela čak ni angažirati crnu kućnu posluhu – tvrdila je da su Meksikanci marljiviji. Nikada nije shvaćao zašto odvraća pogled kad koja stara žena prolazi pločnikom, zašto je uvijek tako osorna s poslužiteljima u dizalu. Bila je nervozna u društvu crnaca kao dijete koje je ugrizao pas (Bennett, 2021: 149).

Kroz lik Steline kćeri Kennedy, Bennett proučava važnost društvenih vrijednosti i obiteljskoga odgoja pri usvajanju rasističkih ideja. Također, kroz interakciju Kennedy i Loretine kćeri Cindy, lik Stelle suočava se ne samo s vlastitim tajnim identitetom, već i onim što krije od kćeri.

Znaš li što je rekla Cindy? Pa, igrale su neku igru i Kennedy je gubila pa je rekla: 'Ne želim se igrati s crnjom.'

Stelli se želudac zgrčio.

– Loretta, ja...

– Ne, shvaćam – rekla je Loretta. – Ne krivim je. Sve to dolazi od kuće, znaš? A ja sam te pustila u svoju, kao glupača (Bennett, 2021: 198).

Stella na situaciju reagira ljutnjom i fizički napada svoju kćer opalivši joj pljusku. To radi a da ni sama nije u potpunosti svjesna zašto.

Međutim, ni na kraju romana Stella ne žali za svojom odlukom, već odlučuje ostati u ulozi bjelkinje do kraja života. Navodi da je razlog tome osjećaj slobode koju dobiva kao bijela žena i dalje izbjegavajući neposredno suočavanje sa svojom rasom.

Sve si to napravila zbog nekog muškarca?

– Ne zbog njega – odgovorila je Stella. – Jednostavno mi se sviđalo tko sam s njim.

– Bjelkinja.

– Ne – rekla je Stella. Slobodna.

Desiree se nasmijala. – To je isto, draga (Bennett, 2021: 322).

Jer, kao što navodi Desiree, samo su bijele žene mogle imati osjećaj slobode. To nije pravo, već luksuz – luksuz koji afroamerička zajednica u to vrijeme definitivno nije imala, a pitanje je ima li ga u potpunosti i danas jer i dalje živimo u svijetu koji je izgrađen na strukturnom rasizmu.

7.3 Generacijske traume

Glavna su tema romana *Moja nestala polovica* duboke i trajne posljedice nasilnih djela, posebice onih motiviranih mržnjom i predrasudama, koje se mogu odraziti na buduće generacije. Stellina odluka da napusti svoju obitelj duboko je povezana s traumatičnim iskustvom koje su Stella i Desiree doživjele u djetinjstvu, svjedočeći nasilnom i okrutnom linču svoga oca. Taj potresni događaj ostavio je neizbrisiv trag na njihovim dušama i odredio njihove živote.

...a najmlađi, Leon Vignes, dvaput je pogubljen, prvi put kod kuće, dok su njegove kćeri blizanke to gledale kroz pukotinu u vratima ormara, držeći ruku jedna drugoj na ustima sve dok im dlanovi nisu bili mokri od sline (Bennett, 2021: 38).

Bennett je majstorski ocrtała bit priče o linču oca obitelji Vignes u nekoliko snažnih rečenica, što je dovoljno da čitatelje duboko dirne i potakne njihovo suosjećanje zbog nepravde, nasilja i traume koje su zadesila sestre. Način na koji dvije sestre različito percipiraju taj užasni događaj dodatno produbljuje složenost priče.

Te večeri rezbario je nogu stolca kad su petorica bijelaca srušila ulazna vrata i odvukla ga van. Tresnuo je na lice, a usta su mu se ispunila zemljom i krvlju. Vođa bande – visoki bijelac crvenozlatne kose nalik na jesensku jabuku – mahao je zgužvanom porukom koju je Leon navodno napisao jednoj bjelkinji. Leon nije znao ni čitati ni pisati – njegovi klijenti znali su da sve označava iksom – ali su mu oni bijelci izgazili ruke te slomili sve prste i zglobove, a tada su četiri puta pucali u njega. Preživio je, ali tri dana poslije oni bijelci banuli su u bolnicu i munjevito obilazili sve sobe na odjelu za ljude crne boje kože dok ga nisu pronašli. Toga puta su mu dvaput pucali u glavu i na njegovoj pamučnoj jastučnici procvjetao je crveni cvijet (Bennett, 2021: 38–39).

Uzrok Leonove smrti – pismo koje je navodno uputio bjelkinji – zasigurno je autoričina referenca na smrt Emmetta Tilla, crnoga tinejdžera čija je surova smrt postala simbol brutalnosti rasne nepravde i rasizma u Sjedinjenim Američkim Državama (Houck, 2005: 225–262).

Emmett Till bio je četrnaestogodišnjak iz Chicaga koji je u ljeto 1955. godine posjetio svoje rođake u Missisippiju. Tijekom svoga boravka, Till je navodno imao vezu s bijelom ženom imenom Carolyn Bryant, vlasnicom trgovine prehrambenih proizvoda. Nešto kasnije,

Tilla su iz kuće njegovih rođaka oteli Carolynin suprug Roy Bryant i njegov polubrat J.W. Milam (Houck, 2005: 225–262).

Tijekom brutalna napada, Till je pretučen, mučen i na kraju ubijen. Njegovo tijelo pronađeno je u rijeci s teškim ozljedama. Ubilački napad izazvao je šok i užas diljem zemlje, pokrenuvši val bijesa i tuge. Fotografije Tillova izmučena tijela objavljene u medijima, postale su simbol nasilja i nepravde koju su afroamerički građani pretrpjeli. Tillova majka inzistirala je na sprovodu s otvorenim lijesom te je više od 50.000 ljudi došlo vidjeti njegovo tijelo (Houck, 2005: 225–262).

Sudski postupak koji je uslijedio protiv Bryanta i Milama privukao je veliku medijsku pažnju. Unatoč obilju dokaza koji su ukazivali na njihovu krivicu, porota ih je oslobodila optužbi za ubojstvo. Ova nepravda dodatno je potaknula svijest o rasizmu i ogorčenje diljem zemlje (NMAAH, n.d.).

Ubojstvo Emmetta Tilla postalo je prekretnicom u borbi za građanska prava. Njegova smrt potaknula je mnoge na aktivniju borbu protiv rasne diskriminacije i nejednakosti. Stotinu dana nakon ubojstva, Rosa Parks odbila je ustupiti svoje mjesto bijelom putniku u gradskom autobusu Montgomeryja te je uhićena zbog kršenja zakona Alabame o segregaciji u javnom prijevozu. Velečasni Jesse Jackson rekao je za *Vanity Fair* 1988. godine da je “Rosa izjavila kako je razmišljala o tome da ode u stražnji dio autobusa, ali onda je pomislila na Emmetta Tilla i nije to mogla učiniti“ (NMAAH, n.d.).

Carol Bryant Donham preminula je u travnju 2023. godine u dobi od 88 godina. Protiv nje nikada nije podignuta optužnica. Nikada nije iskreno priznala što zna o okolnostima smrti Emmetta Tilla te je odbijala priznati ikakvu krivicu (CNN, 2023).

Bennett naglašava tadašnje odnose bijelaca prema crncima:

Bijelci te ubiju ako želiš previše, ubiju te ako želiš premalo. – Willie Lee odmahnuo je glavom i natisnuo duhan u lulu. – Moraš se držat pravila, ali ih oni mijenjaju kako im padne na pamet. Pokvareno, ako se mene pita (Bennett, 2021: 40).

U romanu jasno razabiremo kako su šokovi i posljedice Stellingine traume ostavili trag na njezin život i utjecali na njezine kasnije izbore.

Obje sestre i njihove kćeri duboko su dotaknute tom traumom, a način na koji događaj utječe na Jude i Kennedy idealan je primjer prenošenja generacijskih trauma.

Desiree je svjedočila prvom pogubljenju, ali će zauvijek sanjati ono drugo, kako je otac zacijelo spavao pognute glave, kao kad bi nakon večere zadrijemao na naslonjaču (Bennett, 2021: 39).

S njima nešto nije bilo u redu – rekao je brijač. – Poslije tate (Bennett, 2021: 64).

Kći joj se usred noći probudila vrišteći i Stella je doteturala u njezinu sobu zatječući je u mukama još jedne noćne more (Bennett, 2021: 151).

Rekla mu je da je i sama u mladosti imala noćne more i ni ona ih nikada nije pamtila. No taj zadnji dio nije bio istina. Njezine noćne more uvijek su bile iste, bijelci je hvataju za gležnjeve, a on vrišti dok je izvlače iz kreveta (Bennett, 2021: 152).

Katkad je, kad bi je poljubio, vidjela u njemu čovjeka koji je odvuкао njezinog oca na trijem, onog crvenozlatne kose. Visok, siva košulja djelomično otkopčana, krasta na obrazu kao da se porezao od brijanja (Bennett, 2021: 163).

Katkad je i dalje sanjala da joj netko provaljuje u kuću. Više puta je rekla Blakeu da pođe provjeriti (Bennett, 2021: 180).

Na ovim primjerima možemo uočiti utjecaj generacijske traume na glavne likove u djelu. Kao što je već objašnjeno, generacijska trauma među Afroamerikancima složen je i duboko ukorijenjen fenomen. To je rezultat ropstva, segregacije i kontinuiranoga strukturnoga rasizma u Sjedinjenim Američkim Državama. Traumatsko iskustvo prenosi se s jedne generacije na drugu, a utječe na mentalno, emocionalno i fizičko stanje pojedinaca, kao i cjelokupne Afroameričke zajednice. (Mohatt et al., 2014: 128–136). Kao što smo već spomenuli, rasizam i iskustva proizašla iz njega (odnos prema manjinama, nasilje koje oni onda proživljavaju, linčevanje kao važan element ovoga romana) povijesna su trauma jer velika skupina ljudi to proživljava kao što se proživljavao Holokaust ili 9/11. Međutim, u kontekstu ovoga diplomskog rada i romana Brit Bennett ograničavamo se na iskustvo obitelji Vignes, na patrijarha obitelji koji je kao individua proživio tu traumu i njegove kćeri blizanke koje su joj svjedočile. Sagledavamo kako se oni nose s tom traumom, kako ona utječe na njih, kako se ukorijenjuje i zatim prenosi na sljedeću generaciju. Jude i Kennedy – kćeri blizanki Vignes – imaju noćne more o ovome događaju bez da su mu i same svjedočile ili uopće o njemu znale, što je autoričin način prikazivanja generacijske traume ove obitelji, proizašlu direktno iz povijesne traume rasizma.

8 USPOREDBA ROMANA

Ukratko rečeno, oba romana istražuju i propituju pitanja identiteta, obitelji i trajnih učinaka društvenih normi te trauma koje prožimaju svakodnevne živote rasnih manjina u Sjedinjenim Američkim Državama.

Ng to čini u romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* uranjajući u život obitelji Lee, ograničavajući se na njihova osobna iskustva, dok Brit Bennett u romanu *Moja nestala polovica* nudi širi pogled na pitanja rasnogaa identiteta i izbora koje pojedinci donose u okviru zajednice. U romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* lik oca suočava se s diskriminacijom i rasnom pristranošću čak i u svom nastavničkom poslu. I kroz izbor predmeta koji podučava izražava želju da se uklopi među bijele Amerikance. Iako teži stvoriti bolji život za svoju djecu, on im prenosi emocionalni teret i traumatsko iskustvo. Također, ostaje slijep na činjenicu da se njegova djeca ipak ne uklapaju u standarde američkoga društva tog vremena. Dok se James fokusira na „bijeli dio“ svoje djece i pokušava „ne vidjeti“ njihov „drugi dio“, ona i dalje žive podvojenim životima. Društvu su oni i dalje vidljivo „drugi,“ što osjećaju kao velik teret. Ng se upravo kroz lik Jamesa – koristeći njegova unutarnja razmišljanja, osjećaje i naposljetku djela – otvara zanimljivu temu prihvaćanja ili pak odbacivanja vlastite kulture, onoga što nekoga možda čini „drugim,“ kako bi postao prihvaćen u društvu. Propituje je li to uopće moguće: je li moguće stvarno odbaciti toliko sebe? Ovo je ujedno i zajedničko predstavljanim romanima.

Ni u jednom ni drugom romanu nisu obuhvaćeni svi problemi koje kineska i afroamerička populacija ima u Sjedinjenim Američkim Državama, ali skreću pozornost na univerzalna iskustva koja imaju pripadnici tih skupina. Iako su priče različite – u središtu je jednoga romana smrt kćeri koja potresa obitelj, dok je u drugom to odnos dviju sestara koje su pobjegle od kuće, gdje se smrt može tumačiti simbolički, u kontekstu smrti Stellina identiteta kao crnkinje i novoga identiteta bjelkinje kojim ga zamjenjuje (čin potaknut traumom zbog smrti oca) – ipak se preklapaju u nekim glavnim idejama, poput odnosa prema vlastitom identitetu, utjecaja dominantne bjelačke rasističke zajednice i opresije koju vrše nad svim drugim rasama kao superiorniji u društvu, internaliziranoga rasizma i utjecaja generacijskih trauma.

U oba se romana istražuje utjecaj društveno zadanih i općeprihvaćenih stavova i predrasuda na živote pojedinaca te zamršene okolnosti, obiteljska i javna povijest i

naslijeđene traume koje utječu na osobne izbore. Međutim, kao što je već rečeno, Ng to čini kroz prizmu kinesko-američke obitelji, dok se Bennett u svom romanu usredotočuje na dinamiku unutar afroameričke zajednice, a oba se romana bave i temom *passinga*.

Dok je u romanu *Moja nestala polovica* klasičan primjer jedne takve priče prikazan kroz lik Stelle koja kao svjetloputa crna žena odluči živjeti život kao bjelkinja, u romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* djeca obitelji Lee, koja su miješane rase, pokušavaju upravljati vlastitim životom, ali poprilično bezuspješno. To je zbog toga što je njihov otac, Kinez, odbacio svoju kulturu i odbio ju prenijeti na djecu kako bi ostala u „bjelačkom“ idealu, no djeca u bjelačkom svijetu su i dalje *drugo* – iako mogu „proći.“

Istinski pripadati određenoj zajednici, obitelji i/ili društvu i u skladu s tim pounutriti osjećaj pripadnosti, može biti doživotni izazov za pojedince miješane rase. Samoprihvatanje je osobito važno u prevladavanju takvih izazova, pogotovo jer za bjelačko društvo te osobe nisu „dovoljno bijele,“ a u kineskoj zajednici – zbog jezika koji nikad nisu naučili, jela koja nisu jeli, tradicije koju ne poznaju i slično – također ne bi bili prihvaćeni.

Dok u romanu *Sve što vam nikad nisam rekla* pratimo obitelj Lee i utjecaj koji smrt kćeri Lydije ima na obitelj te njihovu potragu za odgovorima, kao i suočavanje s onim neizrečenim, u *Mojoj nestaloj polovici* bavimo se dugoročnim posljedicama Steline odluke da „prođe“ kao bijela žena u bjelačkom društvu, te odluke njezine sestre Desiree da se vrati svojim korijenima. Riječ je, dakle, o zrcalnom iskustvu, jer jedna blizanka u potpunosti prihvaća vlastiti identitet, a druga od njega bježi.

Također, na primjeru lika trans muškarca Reesea, paralelno pratimo još jedno iskustvo „prolaska.“ Pripadnici LGBTQ+ zajednice u procesu *passinga* zadržavaju za sebe seksualnu orijentaciju i rodni identitet – što je slučaj u romanu *Moja nestala polovica*. Odlučuju se na taj korak kako bi se zaštitili od nasilja i odbacivanja. Nemogućnost *passinga* u nekim kontekstima može izložiti pripadnike te zajednice opasnostima i društvenim sankcijama. Međutim, stigmatizacija može naštetiti i cis-rodnom i heteroseksualnim pojedincima koje društvo pogrešno percipira kao pripadnike LGBTQ+ zajednice. U neprijateljskim kontekstima pripadnici LGBTQ+ zajednice prisiljeni su strateški odlučivati kada se mogu izložiti drugima, a kada ne (Ozbilgin et al, 2022: 863). Reese operacijom i promjenama koje odlučuje poduzeti zapravo svijetu prikazuje stvarnoga sebe, a Stella, s druge strane, sve dublje ponire u nešto što zapravo nije.

Reeseov uspješan *passing* štiti ga od transfobičnoga društva o kojem ovisi, kao što Stellin štiti nju u rasističkom društvu i daje joj bjelačke privilegije.

U *Sve što vam nikad nisam rekla* LGBT+ osobe štite se skrivajući dio svoga identiteta. Jack, susjed obitelji Lee te Nathov bivši prijatelj, svojim djelima podržava glasine o tome kako spava s puno djevojaka iako je zapravo homoseksualac. To mu omogućuje da izbjegne opasne situacije u tadašnjem homofobnom društvu. Kada ga Nath fizički napadne, Jack vjeruje da je razlog upravo njegova homoseksualnost – da je Lydija otkrila Jackovu tajnu Nathu – da je Jack u njega zaljubljen. U romanu, Jack u raznim prilikama suptilno pokazuje ljubav prema Nathu. Nath te situacije podsvjesno tumači kao ugrožavanje njegove muškosti.

Nadalje, oba romana kao jednu od glavnih tema imaju traume. U romanu Celeste Ng, obitelj Lee donosi sve svoje odluke pod utjecajem emocionalne boli proizašle iz traumatičnih iskustava u njihovim životima. Roditelji nesvjesno prenose svoje traume na djecu, tako nastavljajući krug unutarnjeg, emocionalnoga i nevidljivoga nasilja. Iskustvo obitelji Lee služi kao primjer veze između kulturnih očekivanja i sukoba s osobnim i društvenim elementima, obiteljskim pritiscima te rasnim predrasudama koje su bile značajne u društvu sedamdesetih godina prošloga stoljeća, a koje nisu nestale ni do danas.

Bennett u svom romanu istražuje fenomen *passinga* i načine na koje izbori jedne generacije utječu na generacije koje dolaze. Stellina odluka da napusti identitet crne žene i „zamijeni“ ga identitetom bijele žene utječe na cijelu obitelj, uključujući i potomstvo. Kroz sudbine članova obitelji Vignes oslikani su životi ljudi s naslijeđenom traumom.

Stellina odluka da napusti svoju obitelj duboko je povezana s traumatičnim iskustvom koje je doživjela kada je kao dijete svjedočila nasilnom i okrutnom linču svoga oca. Afroamerikanci su žrtve raznih oblika rasnoga nasilja, što je posljedica američke povijesti. Jedna od manifestacija rasno motiviranoga nasilja je upravo linč. Od te užasne prakse strašno su stradali Afroamerikanci na američkom jugu. Utjecaj rasističkoga nasilja proširio se na obitelji, zajednice i čitavo društvo te je ostavio dugoročne posljedice, među kojima su i generacijske traume u crnačkim obiteljima i zajednicama (Gaston, 2021). U romanu *Moja nestala polovica* vidimo kako posljedice osjećaju Jude i Kennedy, unuke čovjeka koji je izgubio život u jednom takvom besmislenom i nasilnom napadu, iako nisu svjesne toga traumatičnoga iskustva i nisu mu osobno svjedočile – Kennedy čak nije ni povezana s crnačkim dijelom sebe.

U oba se romana primjenjuje tehnika višestruke perspektive te nisu striktno kronološki te koriste elemente retrospekcije i vraćanja u prošlost. Međutim, roman Celeste Ng možda ima razlomljeniju narativnu strukturu: događaji se ne izlažu kronološki, nego se putuje kroz vrijeme kako bi čitatelji dobili uvid u pojedinačna iskustva članova obitelji Lee. Roman Brit Bennett sadrži linearniju naraciju, što joj omogućava sveobuhvatniji povijesni pregled. Kroz unutarnje monologe, dijaloge i opažanja likova, čitatelj dobiva uvid u njihove životne priče, strahove, tuge, radosti i sve druge aspekte njihovih života. S obzirom na teme romana koje se bave identitetom, rasom, obiteljskim vezama i traumom, višestruka fokalizacija omogućava autorici da ih istraži iz različitih kutova. Također, čitatelj na taj način može bolje razumijeti motivaciju likova za određene postupke i odluke te može razviti empatiju prema njima i duboko se emotivno povezati s pričom. Slično svojim romanom postiže i Ng.

9 ZAKLJUČAK

U romanima *Sve što vam nikad nisam rekla* autorice Celeste Ng i *Moja nestala polovica* autorice Brit Bennett tematizira se složenost individualnih i skupnih iskustava, sagledavajući životni put pojedinca i obitelji, a time i cijelih zajednica. Poseban naglasak stavljen je na rasni identitet i generacijske traume koje obilježavaju glavne likove romana i utječu na njihove odluke i živote.

Ng i Bennett kroz svoje slojevite i pažljivo razrađene likove osvjetljavaju načine na koje se isprepleću obiteljska i povijesna naslijeđa s društvenim očekivanjima i osobnim izborima. Ti izbori aktivno utječu na oblikovanje identiteta pojedinca. Kao što navodi Goffman, pojedinac u društvu vrši ulogu, predstavlja *performans*, izvedbu, za koju misli da je prihvatljivija od njegova stigmatiziranoga položaja. Otac u obitelji Lee žudi da bude prihvaćen u bjelačkom društvu toliko da kompletno odbacuje svoje kinesko podrijetlo, odrećući se tradicije, hrane, samoga jezika, te na sveučilištu predaje povijest o kaubojima. S druge strane, jedna od blizanki Vignes uspjeva ići korak dalje i uspješna je u tome da ju svijet percipira kao bjelkinju – uključujući njenoga muža. Oboje igraju delikatnu igru kako u društvu tako i s vlastitim shvaćanjem svoje ljudskosti i svoga identiteta. Ovdje se mnogi u sličnim situacijama mogu poistovjetiti s ovim likovima.

Sudbine obitelji Lee i Vignes, iako fiktivne, dio su šireg ljudskoga iskustva. Značaj odabranih romana upravo je u tome što obrađuju teme koje imaju odjeka daleko izvan okvira fikcije, što je vidljivo i iz načina na koji su ih primile i ocijenile književna kritika i šira publika. Iako su radnje u oba romana vremenski smještene u blisku prošlost, u prošlo stoljeće, teme su im itekako aktualne i prisutne u suvremenim debatama. Izvedbe koju ovi likovi vrše u romanima naposljetku teže tome da budu prihvaćeni, a upitno je koliko se društvo zaista do danas promijenilo, od toga da se osoba nebjelačkoga podrijetla trudi uklopiti u društvene standarde uglavnom centrirane oko bijelaca, do toga da se žene trude živjeti u patrijarhalnom društvu, a članovi LGBT+ zajednice skrivaju svoj rodni identitet ili seksualnu orijentaciju kako bi ih društvo prihvatilo i kako ne bi bili diskriminirani i izravno napadnuti.

Teme i likovi odabranih romana potiču nas na razmišljanje o prošlosti i njezinu utjecaju na sadašnjost, na krhkost naših identiteta na koje utječu čak i iskustva naših predaka, te nam

ukazuju na delikatnu (ne)ravnotežu između osobnih razloga zbog kojih donosimo važne životne odluke – na temelju čega ih konstruiramo, kako nas u tome oblikuju obitelj i društvo – i njihovih dalekosežnih posljedica.

Kroz likove ovih romana, Ng i Bennett nude zrcala u kojima se šire društvo može ogledati. Iako iskustva nipošto nisu sveobuhvatna – jer nijedna marginalizirana skupina nije monolit, već su to individue s vlastitim osjećajima, doživljajima, iskustvima i radnjama – svejedno je moguće poistovjetiti se s njima i sagledati sličnosti tih iskustava s vlastitima, što omogućava da svačija priča bude ispričana i važna. Također, uspjeh ovih djela otvara vrata budućim autorima koji će svojim iskustvima i radom skrenuti pozornost na dosad možda neobrađene teme. Uspjeh i prihvaćenost ovih dviju autorica koje potječu iz marginaliziranih skupina američkoga društva u svojim djelima u prvi plan stavljaju marginalizirane likove, što omogućava drugim autorima da izađu „pred svjetla pozornice“ i pokažu što znaju i progovore o vlastitim iskustvima.

U ovome diplomskom radu u prvome je planu problem rasnoga identiteta te (među)generacijskih, povijesnih, obiteljskih i ostalih trauma koje proživljavaju marginalizirane skupine društva (ovdje u američkom kontekstu). Međutim, ono što je možda najvažnije, osim ideje generacijske boli i marginaliziranosti manjina, jest da autorice stvaraju slojevite likove koji nadilaze stereotipe kojima su dosada u književnosti bili podređeni. Pripadnici afroameričke i kinesko-američke zajednice prikazani su kao višedimenzionalna bića, koja ne služe samo kao scenografija ili kao statisti bjelačkim likovima ili kao potpora „bjelačkim pričama.“ U središtu su njihova vlastita iskustva i doživljaji. Štoviše, Ng i Bennett dopuštaju svojim likovima da budu i licemjerni, da čine greške i čak budu nemoralni. To je ono što ih čini stvarnima i što upotpunjuje njihovu ljudskost.

LITERATURA

Djela:

1. Bennett, B. (2021). *Moja nestala polovica*. Znanje.
2. Larsen, N. (2022). *Pretvaranje*. Petrine knjige.
3. Ng, C. (2019). *Sve što vam nikad nisam rekla*. Denona.

Stručna literatura:

1. Achebe, C. (2001). *An Image of Africa: Racism in Conrad's 'Heart of Darkness'*, u: *The Norton Anthology of Theory and Criticism*, red. V. B. Leitch, New York, London.
2. Anderson, C. (2016). *White Rage: The Unspoken Truth of Our Racial Divide*. Bloomsbury USA.
3. Ashcroft, B. et al. (2002). *The Empire Writes Back*. Routledge. London and New York.
4. Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. New York. Routledge.
5. Biti, V. (2000). *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. MH.
6. Bloom, H. (1994). *The Western Canon*. HARCOURT BRACE & COMPANY
7. Burzyńska, A., Markowski, P., & Michał. (2009). *Književne teorije XX. veka*. Službeni glasnik.
8. Fabi, M. (2022). *Passing*. U: J. Ernest (Ed.), *Race in American Literature and Culture* (Cambridge Themes in American Literature and Culture, 165–178). Cambridge University Press.
9. Fanon, F. (2004.) *The Wretched of the Earth*. New York: Grove.
10. Fanon, F. (2008). *Black Skin, White Masks*. London: Pluto Press.
11. Genette, G. (1980). *Narrative Discourse*. Cornell University Press.
12. Goffman, E. (1956). *The presentation of self in everyday life*. New York: AnchorDoubleday.
13. Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. New York: Simon and Schuster.

14. Grdešić, M. (2015). *Uvod u naratologiju*. Leykam international d.o.o.
15. Hartman, S. V. (2010). *Scenes Of Subjection*. Oxford University Press.
16. Lacan, J. (1986). *Četiri temeljna pojma psihoanalize*. Zagreb.
17. Lešić, Z., & dr. (2007). *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko naslijeđe XX stoljeća*. Sarajevo Publishing.
18. Matas, G. (2021). *Toni Morrison: književnost na razmeđu američke politike i povijesti*. Sveučilište u Splitu.
19. McDowell, D. E. (1995). *'The Changing Same': Black Women's Literature, Criticism, and Theory*. Indiana University Press.
20. Peleš, G. (1999). *Tumačenje romana*. Artresor naklada. Zagreb.
21. Said, E. W. (1994). *Culture and imperialism*. New York. Vintage Books,
22. Said, E. W. (1999). *Orijentalizam*. Konzor.
23. Solar, M. (2010) Pogovor u: Wisker, G. *Ključni pojmovi postkolonijalne književnosti*. Biblioteka sintagma.
24. Spivak, G. C. (2011). *Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji*. Fraktura.
25. Wisker, G. (2010). *Ključni pojmovi postkolonijalne književnosti*. Biblioteka sintagma.

Internetski izvori:

1. Alvidrez, J., Tabor D.C. (2021). *Now is the time to incorporate the construct of structural racism and discrimination into health research*. *Ethn Dis*; 31: 283–284. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8143854/> Pristupljeno 2. 6. 2024.
2. Asian-Nation. (n.d.). *Chinese Americans*. <https://www.asian-nation.org/chinese.shtml>
3. Banaji, M.R., Fiske, S.T. & Massey, D.S. (2021). *Systemic racism: individuals and interactions, institutions and society*. *Cogn. Research* 6, 82. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8688641/> Pristupljeno 2. 6. 2024.
4. Berlin, I. (2004). *American Slavery in History and Memory and the Search for Social Justice*. *The Journal of American History*, 90 (4), 1251–1268. Dostupno na: <https://doi.org/10.2307/3660347> Pristupljeno 2. 6. 2024. Pristupljeno 2. 6. 2024.

5. Blackman, J. A. (1992). *Confronting Thomas Jefferson, Slave Owner*. The Phi Delta Kappan, 74 (3), 220–222. Dostupno na: <http://www.jstor.org/stable/20404838> Pristupljeno 2. 6. 2024.
6. Božić Blanuša, Z. (2010). *Nacija bez subjek(a)ta. Kakva je poststrukturalistička koncepcija nacije?* Filozofska istraživanja, 30 (1–2). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/62981> Pristupljeno 2. 6. 2024.
7. Bridge, J. A., Horowitz, L. M., Fontanella, C. A., et al. (2018). *Age-Related Racial Disparity in Suicide Rates Among US Youths From 2001 Through 2015*. JAMA Pediatrics, 172 (7), 697–699. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6137506/> Pristupljeno 2. 6. 2024.
8. Brit Bennett. (n.d.). *About*. <https://britbennett.com/about> Pristupljeno: 30. 6. 2023.
9. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2023, May 9). *Negritude*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/art/Negritude> Pristupljeno 16. 6. 2024.
10. Brut America. (2023). *Halle Bailey's aunt and grandfather got emotional talking about "The Little Mermaid."* <https://www.youtube.com/watch?v=qOrI4c26RtE> Pristupljeno: 30. 11. 2023.
11. Campón, R. R., & Carter, R. T. (2015). *The Appropriated Racial Oppression Scale: Development and preliminary validation*. Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 21(4), 497–506. <https://doi.org/10.1037/cdp0000037> Pristupljeno: 5. 6. 2024.
12. Celeste Ng. (n.d.). *About*. <https://www.celesteng.com/about> Pristupljeno: 30. 6. 2023.
13. Chung, N. (2015). *An Interview with Celeste Ng, Author of Everything I Never Told You*. The Toast. <https://the-toast.net/2015/09/02/an-interview-with-celeste-ng/> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
14. CNBC Television. (2020.) *President Donald Trump: Calling it the 'Chinese virus' is not racist at all, it comes from China*. <https://www.youtube.com/watch?v=dl78PQGJpiI> Pristupljeno: 28. 11. 2023.
15. CNN. (2023) *Woman whose accusation led to the lynching of Emmett Till has died at 88, coroner says*. <https://edition.cnn.com/2023/04/27/us/carolyn-bryant-donham-emmett-till/index.html> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
16. Damnjanović, Ž. (2015). *Uloga postkolonijalne misli u redefiniranju zapadne vizije svijeta*. Znakovi vremena – Časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, 67, 75–96. Dostupno na: <https://www.ibn-sina.net/wp->

- [content/uploads/2015/03/075_ZANA_DAMNJANOVIC.pdf](#) Pristupljeno: 30. 11. 2023.
17. Dawson, P. (2014). *The processual perspective: studying change in organisations*. In H. Hasan (Eds.), *Being Practical with Theory: A Window into Business Research* (pp. 64-66). Wollongong, Australia: THEORI. http://eurekaconnection.files.wordpress.com/2014/02/p-64-66-processual-perspective-theoriebook_finaljan2014-v3.pdf Pristupljeno: 30. 11. 2023.
18. Dwyer, C. (2022). *Lynching is now a federal hate crime after a century of blocked efforts*. NPR. <https://www.npr.org/2022/03/29/1086720579/lynching-is-now-a-federal-hate-crime-after-a-century-of-blocked-efforts> Pristupljeno: 1. 6. 2023.
19. Gaston, S. (2021). *Historical Racist Violence and Intergenerational Harms: Accounts from Descendants of Lynching Victims*. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 694 (1), 78–91. Dostupno na: <https://doi.org/10.1177/0002716221101631> Pristupljeno: 1. 6. 2023.
20. George, L. (2020). *Her mom inspired her book on race and identity. Then came the Hollywood bidding war*. <https://www.latimes.com/entertainment-arts/books/story/2020-08-12/vanishing-half-brit-bennett-book-club> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
21. Glavaš, Z. (2012). *Razgradnja Orijenta – razvoj i temeljni koncept postkolonijalne teorije*. *Essehist*, 4 (4). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/184516> Pristupljeno 2. 6. 2024.
22. Great Big Story. (2019). *The six-year-old who desegregated her school*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=qOrI4c26RtE> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
23. Han, S., Riddell, J. R., & Piquero, A. R. (2023). *Anti-Asian American Hate Crimes Spike During the Early Stages of the COVID-19 Pandemic*. *Journal of interpersonal violence*, 38(3-4), 3513–3533. <https://doi.org/10.1177/08862605221107056> Pristupljeno 2. 6. 2024.
24. Hankerson, S. H. et al. (2022). *The Intergenerational Impact of Structural Racism and Cumulative Trauma on Depression*. *American Journal of Psychiatry*, 179 (6), 434–440. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35599541/> Pristupljeno 2. 6. 2024.

25. Hochschild, J.L., & Weaver, V. (2007). *The skin color paradox and the American racial order*. *Social Forces*, 86 (2): 643–670. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/20430757> Pristupljeno 2. 6. 2024.
26. Houck, D. W. (2005). *Killing Emmett*. *Rhetoric and Public Affairs*, 8 (2), 225–262. Dostupno na: <https://doi.org/10.1353/rap.2005.0078> Pristupljeno 2. 6. 2024.
27. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje (2024). *Dekolonijalizacija*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristupljeno 2. 6. 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/dekolonijalizacija> .
28. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. (2021). *Esencijalizam*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://struna.ihj.hr/naziv/esencijalizam/24739/> Pristupljeno: 3. 6. 2023.
29. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. (2021). *Postkolonijalizam*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49693> Pristupljeno 19. 11. 2023.
30. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. (2021). *Spivak, Gayatri Chakravorty*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57457> Pristupljeno 7. 12. 2023.
31. Jeknić, R. (2006). *Kulturni imperijalizam Zapada u djelu Edwarda W. Saida*. Migracijske i etničke teme, 22 (3). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/9092> Pristupljeno: 1. 6. 2023.
32. Kearney, J. (n.d.). *America's Black Children are Missing at Disproportionately High Rates, and How the Amber Alert is at Fault*. <https://www.elon.edu/u/academics/first-year-writing/writing-contest/journal/julia-kearney/> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
33. Kelly, M. L. (2020). *Brit Bennett Set Her Novel 50 Years Ago — She Didn't Expect It To Be 'Timely'*. <https://www.npr.org/2020/06/05/870303515/brit-bennett-set-her-novel-50-years-ago-she-didnt-expect-it-to-be-timely> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
34. Kerr, A.E. (2005). *The Paper Bag Principle: Of the Myth and the Motion of Colorism*. *The Journal of American Folklore*, 118 (469), 271–289. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/236777881_The_Paper_Bag_Principle_Of_the_Myth_and_the_Motion_of_Colorism Pristupljeno: 15. 9. 2023.
35. Lee, C. (n.d.). *Chinese Americans*. Asian-Nation. <https://www.asian-nation.org/chinese.shtml> Pristupljeno: 30. 6. 2023.

36. Lim, A. A. (2014). *Yellow Peril: A legacy or a forgotten past? A content analysis of Chinese representations in today's U.S. news media*. University of Washington, Department of Communication. Dostupno na: https://com.uw.edu/wp-content/uploads/2021/08/Alan-Lim_A-content-analysis-of-Chinese-representations-in-todays-U-S-news-media.pdf Pristupljeno: 15. 9. 2023.
37. Lockhart, P. R. (2019). *How slavery became America's first big business*. Vox. <https://www.vox.com/identities/2019/8/16/20806069/slavery-economy-capitalism-violence-cotton-edward-baptist> Pristupljeno: 10. 2. 2024.
38. Los Angeles Times. (2022). *Celeste Ng's 'Our Missing Hearts' book club*. <https://www.latimes.com/entertainment-arts/books/story/2022-11-29/celeste-ng-our-missing-hearts-book-club> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
39. *Loving v. Virginia*. (n.d.). Oyez. <https://www.oyez.org/cases/1966/395> Pristupljeno: 24. 6. 2024.
40. Maas Rue, C. (2022). *The Unarticulated Unseen: Brit Bennett's "The Vanishing Half" and Her Intent on Revealing the Unseen in the Tradition of Racial Passing*. Dostupno na: https://tigerprints.clemson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4765&context=all_theses Pristupljeno: 15. 9. 2023.
41. Mathews, T. J., & Johnson, G. S. (2015). *Skin Complexion in the Twenty-First Century: The Impact of Colorism on African American Women*. *Race, Gender & Class*, 22 (1–2). Dostupno na: <https://www.proquest.com/docview/1757045044?sourcetype=Scholarly%20Journals> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
42. McKeon, L. (2014) *Racecraft: Stories of Racial Passing*. Los Angeles Review of Books. <https://lareviewofbooks.org/article/racecraft-stories-racial-passing/> Pristupljeno: 9. 12. 2023.
43. Mohatt, N. V., Thompson, A. B., Thai, N. D., & Tebes, J. K. (2014). *Historical trauma as public narrative: A conceptual review of how history impacts present-day health*. *Social Science & Medicine*, 106, 128–136. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4001826/> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
44. Moore, K. R., Williams, D. R., & Baird, D. D. (2021). *Disparities by Skin Color Among Young African-American Women*. *Journal of racial and ethnic health*

- disparities, 8 (4), 1002–1011. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32888171/> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
45. Morris, A. (2015). *Passing for White: A Literary History*. Literary Hub. <https://lithub.com/passing-for-white-a-literary-history/> Pristupljeno: 1. 8. 2023.
46. National Institute of Health. (2021). <https://www.nih.gov/> Pristupljeno: 30. 6. 2023.
47. NMAAH. (n.d.) *Emmett Till's Death Inspired a Movement*. <https://nmaahc.si.edu/explore/stories/emmett-tills-death-inspired-movement> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
48. Ozbilgin, M. F., Erbil, C., Baykut, S., & Kamasak, R. (2023). *Passing as Resistance Through a Goffmanian Approach: Normalized, Defensive, Strategic, and Instrumental Passing When LGBTQ+ Individuals Encounter Institutions*. *Gender, Work & Organization*, 30 (3), 862–880. Dostupno na: <https://bura.brunel.ac.uk/handle/2438/25570> Pristupljeno: 19. 11. 2023.
49. Pew Research Center. (2021). *Key facts about Asian Americans*. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2021/04/29/key-facts-about-asian-americans/> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
50. Rao, G. (n.d.) *US PRESIDENTS AND SLAVERY*. <https://millercenter.org/us-presidents-and-slavery> Pristupljeno: 19. 11. 2023.
51. Schueller, M. J. (2004). *Postcolonial American Studies*. *American Literary History*, 16(1), 162–175. <http://www.jstor.org/stable/3568015>
52. Sheftall, A. H., Vakil, F., Ruch, D. A., Boyd, R. C., Lindsey, M. A., & Bridge, J. A. (2021). *Black Youth Suicide: Investigation of Current Trends and Precipitating Circumstances*. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 662–674. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34509592/> Pristupljeno: 19. 11. 2023.
53. Singh, A., Schmidt, P. (2000). *Postcolonial Theory And The United States: Race, Ethnicity, And Literature*. <https://works.swarthmore.edu/fac-english-lit/68> Pristupljeno: 19. 11. 2023.
54. Sommers, Z. (2017). *Missing white woman syndrome: An empirical analysis of race and gender in online news coverage of missing persons*. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 106 (2), 275–314. Dostupno na: <https://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7586&context=jclc> Pristupljeno: 9. 12. 2023.

55. The Guardian. (2021). *Ruby Bridges: The six-year-old who defied a mob and desegregated her school*. <https://www.theguardian.com/society/2021/may/06/ruby-bridges-the-six-year-old-who-defied-a-mob-and-desegregated-her-school> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
56. Thirteen.org Pristupljeno: 9. 12. 2023.
57. Tolnay, S. E. *The African American 'Great Migration' and Beyond*. Annual Review of Sociology 29 (2003): 209–32. Dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/30036966> Pristupljeno: 9. 12. 2023.
58. Tuttle, N. (2014). *Celeste Ng explores the tension of lost opportunities*. <https://www.bostonglobe.com/arts/books/2014/06/21/story-behind-book-celeste-everything-never-told-you/cslbJh8v4ZbbihDkEb1PfJ/story.html> Pristupljeno: 15. 9. 2023.
59. Vogel, M. L. (1994). *Gender as a Factor in the Transgenerational Transmission of Trauma*. Women & Therapy, 15 (2), 35–47. Dostupno na: https://doi.org/10.1300/J015v15n02_04 Pristupljeno: 30. 11. 2023.
60. Yang, J. (2012). *The Real Reason Why Asian Americans Are Outmarrying Less*. The Wall Street Journal. <https://www.wsj.com/articles/BL-SEB-69750> Pristupljeno: 30. 11. 2023.

Sažetak

Tematika kojoj je posvećen ovaj diplomski rad je prikaz rasnoga identiteta i generacijskih trauma u romanima Sve što vam nikad nisam rekla Celeste Ng i Moja nestala polovica Brit Bennett. Cilj diplomskoga rada jest analizom romana ukazati na načine na koji su likovi u romanima određeni svojim rasnim identitetima te kako se određene životne trauma protežu kroz generacije obitelji koje su u središtu romana. Analiza se vrši korištenjem postkolonijalnih književnih teorija te čitanjem znanstvenih i akademskih zapisa o navedenim temama.

Ključne riječi: postkolonijalna književna teorija, *passing* književnost, generacijske traume, rasni identitet, Celeste Ng, Brit Bennett

**RACIAL IDENTITY AND GENERATIONAL TRAUMA
IN THE NOVELS *EVERYTHING I NEVER TOLD YOU*
BY CELESTE NG AND *THE VANISHING HALF* BY
BRIT BENNETT**

ABSTRACT

The main topic of this thesis pertains to the depiction of racial identity and generational traumas in the novels Everything I Never Told You by Celeste Ng and The Vanishing Half by Brit Bennett. The aim of the thesis is to analyze the novels to show the ways in which the characters in the novels are determined by their racial identities and how certain life traumas extend through the generations of the families at the center of the novels. The analysis is done using postcolonial literary theories and by reading scientific and academic papers on the mentioned topics.

Keywords: *postcolonial theory, passing literature, generational trauma, racial identity, Celeste Ng, Brit Bennett*

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja KATAKINA MAJKOVIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja MAG. EDUC. PHILOL. CLAS. ET HIST. ACT., izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 10.7.2024.

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA
(PODCRTAJTE ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ
FILOZOFSKOGA FAKULTETA U SPLITU**

Student/Studentica: **KATARINA MAJKOVIĆ**

Naslov rada: **RAJMI IDENTITET I GENERACIJSKE TRAJNE U KONVENCIONALNOJ I DIGITALNOJ KULTURI**
MILAN REKA ČEVIĆ NG I MOJA NESTALO ROLUVA DEIT DEBIT

Znanstveno područje:

Znanstveno polje:

Vrsta rada: **DIPLOMSKI RAD**

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): **IZV. PROF. DR. SC. GORDANA GAJIĆ KATKOVIĆ**

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): **prof. dr. sc. MILICA MIHAYLOVIĆ**
IZV. PROF. DR. SC. UCIJARA ARMARON JUKOV
DOC. DR. SC. NIKOLA JURAK

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) u otvorenom pristupu

b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a

c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: **10.7.2024.**

Potpis studenta/studentice: